

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ב.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. ידוע מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהבעש"ט גילה, שאחרון של פסח קשור עם משיח, ובפרט הסעודה (השלישית) דאחרון של פסח, שנקראת סעודת משיח.

והדיוק בזה — שהבעש"ט גילה (ולא חידש) את הענין, היינו, שענין זה הי' גם מקודם לכן, אלא שהי' בהעלם, והבעש"ט גילה זאת. וכמו כל הענינים שתלמיד ותיק עתיד לחדש, שלהיותו "תלמיד ותיק", הרי הענינים שאומר ניתנו למשה מסיני², אלא שהיו בהעלם, והוא מגלה אותם מן ההעלם אל הגילוי.

ואין להקשות דלכאורה ממה־נפשך: כיון שהענין הי' גם מקודם לכן, למה לא ידעו אודותיו — כי, כך הוא הסדר בתורה, שכל ענין יש לו זמן מתי ועל ידי מי צריך להתגלות, ו"את הכל עשה יפה בעתו"³.

ובכל אופן, אע"פ שבתחילה הי' הדבר שייך רק ליחידי סגולה, הנה לאחרי שנתגלה לכל ע"י הבעש"ט, הרי זה ככל הענינים שבתורה ששייכים לכאור"א מישראל, "תורה אחת לכולנה"⁴.

ב. וביאור הטעם שענין זה נתגלה ע"י הבעש"ט⁵ — יש לבאר ע"פ מ"ש בזהר⁶ "בהאי חיבורא דילך כו' יפקון בי' מן גלותא ברחמים". ובהקדמה — שאין הכוונה ללימוד הזהר וחכמת האמת באופן שתום ונעלם כדרך לימוד הקבלה, כי אם, ללימוד פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה — כלשון הזהר⁷: "יתפרנסון מהאי חיבורא דילך", היינו⁸,

(1) שיחת יום אחש"פ תש"ד בתחלתה (סה"ש תש"ד ע' 109). וראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד בתחלתה (תו"מ ח"ל ע' 244 ואילך). וש"נ.
(2) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ועוד. הנסמך בלקו"ש ח"ט ע' 252.
(3) קהלת ג, יא. וראה גם תו"מ ח"ד ע' 76. חיי"ג ע' 176. חכ"ב ע' 146. חכ"ט ע' 142.
(4) ראה תניא רפמ"ד. ספמ"ו. ובכ"מ.
(5) ראה שיחת אחש"פ תש"כ בתחלתה (תו"מ חכ"ח ע' 39 ואילך). וש"נ.
(6) ח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.
(7) תקו"ז ת"ו בסופו.
(8) ראה כס"מ לתקו"ז שם. הקדמת מק"מ לזהר.

שהלימוד הוא באופן של פרנסה, שהו"ע המזון, שנעשה דם וכשר כבשרו, שזהו ע"י הלימוד באופן של הבנה והשגה בשכל דוקא, עד שמתאחד לגמרי עם האדם, כמבואר בתניא⁹. והרי ענין זה התחיל ע"י הבעש"ט.

ולכן:

אף שענינו של משיח התחיל מיד ברגע שלאחרי החורבן, כמסופר במדרש¹⁰ שכאשר געתה פרתו, אמרו, שחרב ביהמ"ק, וכאשר געתה פרתו ברגע שלאח"ז, אמרו, שנולד מושיען של ישראל — הרי אז הי' זה באופן ד"אחישנה"¹¹, ולא באופן ד"בעתה"¹¹, וידוע¹² שכאשר הגאולה היא באופן ד"אחישנה", הרי זה לא רק מהירות בזמן, אלא גם מהירות ודילוג בנוגע לכמה ענינים בתורה, ודוקא כאשר הגאולה היא "בעתה" — לאחרי אריכות הגלות — ניתוספו גם כו"כ ענינים בתורה.

וע"ד שאמרו רז"ל¹³ "אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד".

וכמובן גם מצד הענין ד"חלקנו בתורתך"¹⁴:

ידוע¹⁵ שלכל אחד מישראל יש חלק בתורה שאינו יכול להתגלות אלא על ידו דוקא, בהיותו נשמה בגוף דוקא (כידוע שהתגלות התורה היא ע"י נשמות בגופים דוקא), וגם בהיות נשמתו למטה בגוף אין יכול להתגלות חלקו בתורה אלא לאחרי שמגיע למעלת השכל, כיון שהתורה ניתנה בהבנה והשגה דוקא.

ומזה מובן, שאילו היתה הגאולה באופן ד"אחישנה", במהירות בזמן — הרי כאשר מדלגים כו"כ דורות בזמן, אזי בדרך ממילא מדלגים גם על כו"כ ענינים בתורה שאינם יכולים להתגלות אלא במשך כו"כ דורות.

וזהו גם החילוק שאילו היתה הגאולה באה באופן ד"אחישנה", אזי לא היו זקוקים לכל עניני ההכנות הקשורים עם הגאולה העתידה; משא"כ עתה — לאחרי דברי הגמרא¹⁶ שכבר "כלו כל הקיצין", ובפרט בזמן האחרון, כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁷ שנשאר רק לצחצח את הכפתורים

(9) פ"ה. (14) אבות פ"ה מ"כ. וראה לקו"ש ח"י"ג

ע' 118 ואילך.

(10) איכ"ר פ"א, נא.

(15) ראה לקו"ש שם ע' 116 הערה 34.

וש"נ.

(11) ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

(12) ראה גם שערי אורה שער הפורים

(16) סנהדרין צו, ב.

ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך.

(17) סה"ש תרפ"ט ע' 42.

(13) נדרים כב, ב. וראה גם שמו"ר רפמ"ו.

וראה המשך תרס"ו ע' פו ואילך.

— צריכים להשלים את כל עניני ההכנות, ובכללם גם עריכת הסעודה דאחרון של פסח שנקראת בשם סעודת משיח, כהכנה לגאולה העתידה לבוא בקרוב.

ג. וביאור שייכותה של סעודה זו לביאת המשיח:

החידוש שיהי' בביאת המשיח הוא ההתקשרות של האלקות עם הגשמיות, עד כדי כך, ש"ראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"¹⁸, היינו, שהבשר הגשמי יהי' קשור עם אלקות באופן של ראי', שזה מורה על עוצם מעלת הגילוי, שלא יהי' צורך בהכנות לקלוט ("דערהערן") אלקות, כיון שיראו זאת מיד.

והענין בזה:

בנוגע לראי' — אין צורך ביגיעה והכנה, אלא זהו ענין שבא מעצמו וממילא, שלא כמו ענין שכלי שבא ע"י לימוד והתבוננות דוקא.

ובזה גופא יש מעלה בראי' אפילו לגבי שמיעה:

גם בשמיעה אין צורך ביגיעה והכנה, אלא היא באה מעצמה וממילא,

— וכפי שמצינו במעלת אברהם אבינו ש"לבסוף המליכו (הקב"ה) על מאתים וארבעים ושמונה אברים"¹⁹, כולל גם "שתי עינים ושתי אזנים" ש"אינם ברשותו (של אדם), שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע"²⁰ —

ומ"מ יש מעלה בראי' לגבי שמיעה²¹ — כי, אע"פ שגם השמיעה היא מיד, ללא הכנות, מ"מ, כדי לתפוס את הדבר ע"י שמיעה, צריכים תחילה לאסוף וללקט את כל הפרטים, ומזה באים אח"כ לכלל הדבר; משא"כ בראי', הרי כאשר מביטים על הדבר רואים מיד את העצם.

ועוד זאת במעלת הראי' לגבי שמיעה — כידוע שע"י ראי' נעשית התאמתות היותר גדולה, וגם ההתקשרות שע"י הראי' היא גדולה ביותר, עד כדי כך, שמצינו שע"י יכול להיות ענין של לידה²².

וזהו תוכן היעוד "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גוי'" — שבביאת המשיח תהי' התקשרות האלקות עם הגשמיות עד כדי כך שהבשר

וש"נ.

(18) ישע"י מ, ה.

(22) ראה ע"ח שער דרושי נקודות רפ"א.

(19) נדרים לב, ריש ע"ב.

הובא בהמשך תער"ב ח"א ע' תקמו. ח"ג ע'

(20) פי' הר"ן שם.

(21) ראה גם תו"מ חכ"ו ע' 53 ואילך. א"ת.

הגשמי, ללא הכנות כלל, יראה אלקות, באופן של התאמתות והתקשרות היותר גדולה.

וכיון שכל הענינים דלעתיד נמשכים ע"י מעשינו ועבודתינו עכשיו²³, שלכן צריכה להיות העבודה עכשיו מעין הגילוי דלעתיד — לכן נעשית ההכנה לזה ע"י סעודה גשמית הקשורה עם האורות היותר עליונים, שזהו ענינה של סעודת משיח.

ד. וזהו גם הטעם שענין זה קשור עם אחרון של פסח דוקא, יו"ט שני של גלויות²⁴:

ידוע²⁵ החילוק שבין שבת ליו"ט, שענין היו"ט הוא "מקראי קודש"²⁶, שקוראים וממשיכים את הקודש בזמן שמצד עצמו הוא חול. וענין זה מודגש יותר ביו"ט שני של גלויות, שזהו זמן נוסף שמצד עצמו הוא חול, ואעפ"כ מקשרים אותו עם קודש.

ולהעיר מהמבואר בלקו"ת²⁷ בפירוש דברי המדרש²⁸ "אמרה כנס"י בא"י הייתי שומרת יום אחד, עכשיו שני ימים, סבורה הייתי לקבל שכר על שניהן, ואיני מקבלת אלא על יום אחד", לפי ש"אותה ההארה המאיר בחו"ל בשני ימים מאיר בא"י ביום אחד, לקורבתו אל מקורו". אבל אעפ"כ, יש מעלה ביו"ט שני של גלויות, שהרי ישנם עוד כ"ד שעות שמצד עצמם הם חול, ואעפ"כ מקשרים אותם עם קודש.

ועוד זאת, שגם מעלת הקדושה דאחרון של פסח היא גדולה יותר מאשר שביעי של פסח, כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁹, ששביעי של פסח שייך למשה רבינו, ואילו אחרון של פסח שייך למשיח.

ונמצא, שאחרון של פסח (יו"ט שני של גלויות) הוא זמן שמצד עצמו הוא חול יותר מאשר הזמן דיו"ט ראשון, ואעפ"כ מקשרים אותו עם קדושה נעלית יותר מאשר שביעי של פסח.

וזוהי השייכות דסעודת משיח (סעודה גשמית הקשורה עם האורות היותר עליונים) לאחרון של פסח דוקא — כי, המשכת הקדושה בזמן שמצד עצמו הוא חול הרי זה תוכן הענין דהמשכת אלקות בגשמיות, כיון

(23) תניא רפ"ז.

(24) ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ג ס"ב

(תו"מ ח"ח ע' 95 ואילך).

(25) ראה לקו"ת צו יב, סע"א ואילך. סידור

(עם דא"ח) שער המועדים ריז, א ואילך. ובכ"מ.

(26) אמור כג, ב"ד.

(27) דרושי שמע"צ צב, סע"ג.

(28) שהש"ר פ"א, ו (ה).

(29) שיחת ליל אחש"פ תש"ד בתחלתה

(סה"ש תש"ד ע' 105). וראה גם שיחת אחש"פ

תשי"ט ס"ב ואילך (תו"מ חכ"ה ע' 223

ואילך).

שענין הגשמיות כפי שמתבטא בענין הזמן הוא זמן של חול, ולכן, סעודה משיח באחרון של פסח היא ההכנה שהיא דוגמת הגילוי ד'ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'".

ה. ובכל אופן, אפילו אם לא מבינים בשכל כיצד מהוה סעודה זו הכנה לביאת המשיח, הרי, החידוש בהגילוי דלעתיד אינו בענין ההכנה וההשגה, אלא בענין הראי' דוקא.

והענין בזה:

נתבאר לעיל (ס"ג) שבראי' לוקחים מיד את העצם, וממנו לוקחים אח"כ גם את הפרטים (דלא כבשמיעה, שמהפרטים באים אל הכלל), ועי' הראי' נעשית ההתאמתות היותר גדולה.

וזוהו גם מה שענין הראי' מכריח את השכל (ולא להיפך) — שכאשר רואה את הדבר, הרי גם אם בתחילה היו לו ראיות בשכל באופן הפכי, הנה עי' הראי' מתאמת אצלו הדבר כמו שרואה, ומצד זה מתחיל לחפש גם טעמים בשכל, עד שמתקבל הדבר גם בשכלו.

בביאת המשיח יקויים היעוד "וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", שיראו במוחש את הכח האלקי הפועל שבנפעל, ועד שלא יוכלו להבין כלל מדוע היו צריכים להתייגע כל כך עם מציאות העולם, בה בשעה שכל מציאותו אינו אלא "פי הוי' דיבר", עשרה המאמרות שבהם נברא העולם³⁰. וכיון שהגילוי דלעתיד הוא באופן של ראי', הרי גם בנוגע להכנה לגילוי זה, לא נוגע ("עס מאַכט ניט אויס") אם אין הדבר מובן בשכל כו'.

ו. ויהי רצון שכל זה יהי באופן ד"אחישנה",

— שהרי גם בהאופן ד"בעתה" גופא ישנם כמה סדרים ואופנים,

הנה בהאופן ד"בעתה" גופא יהי זה באופן ד"אחישנה" —

וכפסק הרמב"ם³¹ "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה . .

ומיד הן נגאלין", ואדמו"ר הזקן מוסיף באגרת התשובה³² [שגם זה קשור עם משיח, שהרי "משיח אתא לאתבא צדיקייא כתיובתא"³³] — "תיכף ומיד"³⁴.

* * *

33) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת שם, ב.

שה"ש נ, סע"ב. ובכ"מ.

34) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 70 הערה 14.

תו"מ חכ"א ע' 190 הערה 15.

30) אבות רפ"ה.

31) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

32) פי"א (ק, א).

ז. עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהשיחה הנ"ל³⁵ (שבה סיפר שהבעש"ט גילה את הענין דסעודת משיח), שבפעם הראשונה שאביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אכל סעודה זו ביחד עם תלמידי הישיבה, בשנת תרס"ו, צוה ליתן לתלמידים ד' כוסות יין, ואז התבטא ("ער האָט זיך דאָן אַרויסגעכאַפּט"), שד' הכוסות של הלילות הראשונים דפסח שייכים למשה רבינו, וד' הכוסות דאחרון של פסח שייכים למשיח. ומאז נקבע הסדר אצל תלמידי התמימים, שבאחרון של פסח שותים ד' כוסות.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

קדושה לא זזה ממקומה³⁶. ולכן, כל אלו שלמדו פעם בתומכי-תמימים, ידרשו מהישיבה ד' כוסות.

[כמה מהמסובים התחילו למזוג מהיין שהכינו לעצמם, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

אע"פ שקדושה לא זזה ממקומה, הרי רואים במוחש שישנם כאלו שלאחרי שיצאו מבין כתלי הישיבה, לא נשאר באותו ציור... ועד שהם נמצאים בצירור שהוא "מקצה הארץ"³⁷ וכו'. אמנם, במה דברים אמורים, כאשר נמצאים בפני עצמם ("ווען מ'מאַכט יו"ט פאַר זיך"...), משא"כ כאשר משתתפים עם הישיבה, שאז ישנה מעלת הציבור, שעז"נ³⁸ "הן א-ל כביר ולא ימאס".

ובכלל, כיון שזהו מנהג שנקבע ע"י כ"ק אדמו"ר, יש להשתדל עד כמה שאפשר שיהי' זה באותו אופן כפי שהי' בפעם הראשונה, והרי אז ניתנו ד' הכוסות ע"י הישיבה. ולכן דייקתי בלשוני שידרשו מהישיבה את ד' הכוסות.

והעצה לזה — דלכאורה הרי זה ענין ששייך לעבר, שהרי ביו"ט אי אפשר להקנות — ליתן היין להישיבה במתנה, וליקח אח"כ את היין מהישיבה³⁹.

ובפרט אלו שנותנים כסף לישיבה כדי שיהי' להם חלק בלימוד התורה [שהרי "יכול אדם להתנות עם חבריו שהוא יעסוק בתורה, והוא

(35) יום אחש"פ תש"ד ס"ה (סה"ש שם (א).
 (37) לשון הכתוב — תהלים סא, ג. וראה בהמאמר פ"ז (לעיל ע' 328).
 (36) ראה ע"ח שער ד פ"ג. של"ד פ"ג.
 (38) איוב לו, ה. וראה ברכות ח, רע"א.
 (39) חסר קצת (המור"ל).

ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר (כשמעון אחי עזרי'40), אבל אם כבר עסק בתורה, אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתן לו"41] — יכולים לדרוש מהשיבה שיתנו להם ד' כוסות.

וכיון ש"טוב עין הוא יבורך"42, הרי זה גופא יכסה את הגרעונות של הישיבה, ומכ"ש את הגרעון של ד' הכוסות.

* * *

ח. בנוגע לתקנה דשתיית ד' כוסות בסעודת משיח באחרון של פסח — יש ענין הדורש ביאור:

ובהקדמה — שד' כוסות דאחרון של פסח ששייכים אל הגאולה העתידה, הם בדוגמת ד' הכוסות שבלילות הראשונים דחג הפסח ששייכים ליציאת מצרים, אע"פ שלעתיד לבוא יהיו כל הענינים באופן נעלה יותר באין ערוך מכמו שהיו ביציאת מצרים, כמ"ש43 "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"44 (שלכן, גם להדעה שמזכירין יצי"מ לעתיד לבוא, הרי זה רק בדרך טפל בלבד45).

וצריך להבין, מהו הטעם שנקבעה תקנה זו רק בנוגע לד' כוסות, ולא קבעו כן גם בנוגע למצה46 ומרור, כמו בלילות הראשונים?

ובפרט שמצה היא מן התורה גם בזמן הזה, ואפילו מרור שבזמן הזה הוא מדרבנן, הרי בזמן שהקריבו קרבן פסח ה"י המרור מן התורה47, ואילו ד' כוסות הרי כל עיקרם הוא מדרבנן48. ואעפ"כ, בנוגע לסעודת משיח נקבע המנהג רק בנוגע לד' כוסות, ולא בנוגע למצה ומרור.

ט. לכאורה נשאלת שאלה זו גם בנוגע לאמירת ההגדה, שבלילות הראשונים דחג הפסח ישנו החיוב ד"והגדת לבנך"49, וגם חיוב זה הוא מן התורה50, ואעפ"כ לא תיקנו שיהי' דוגמת זה גם באחרון של פסח.

אך יש לתרץ זאת — ע"ד התירוץ על הקושיא למה אין מברכים

הדרושה לסעודה, היו צריכים לתקן שיהיו ג' מצות, כמו ד' כוסות (המו"2).

47 פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סט"ו.

48 ראה פסחים קיז, סע"ב. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב סי"ד.

49 בא יג, ח.

50 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג סמ"ב.

40 ראה סוטה כא, סע"א ובפרש"י.

41 רמ"א יו"ד סרמ"ו ס"א.

42 משלי כב, ט.

43 מיכה ז, טו.

44 ד"ה כימי צאתך מארמ"צ תשמ"ב, תשל"ח, תשל"ט — תו"מ סה"מ ניסן ע' קמו ואילך, ע' קצו ואילך, ע' רד ואילך. וש"נ.

45 ברכות יב, סע"ב.

46 כנראה הכוונה שנוסף על המצה

על סיפור יצי"מ, לפי שכבר יצא י"ח (עכ"פ התחלת המצוה) בברכת הקידוש שנזכר בו יצי"מ⁵¹, וא"כ, גם בברכת הקידוש דאחרון של פסח שאומרים "זכר ליציאת מצרים", נכלל כבר ענין ההגדה.

ובפנימיות הענינים, הנה ענין אמירת ההגדה ישנו גם בסעודה דאחרון של פסח — ע"י אמירת חסידות:

"הגדה של פסח" — רובה הוא מחלק האגדה שבתורה. והרי חלק האגדה שבתורה קשור עם תורת החסידות, כדאיתא בספרי⁵² "רצונך שתכיר מי שאמר והי' העולם, למוד דברי אגדה", וכמ"ש רבינו הזקן באגה"ק⁵³ בנוגע ללימוד "אגדה שבס' עין יעקב", ש"רוב סודות התורה (פנימיות התורה) גנוזין בה".

ולכן, בימים הראשונים דחג הפסח שעיקר ענינם הוא יציאת מצרים, ואילו הגאולה העתידה היא בהעלם — אזי מסתפקים באמירת ההגדה, מחלק האגדה שבתורה, שסודות התורה גנוזין בה; משא"כ באחרון של פסח שאז ענין המשיח הוא בגילוי, אזי ישנו הענין דאמירת חסידות בגלוי. ולכן, השאלה הנ"ל אינה בנוגע לאמירת ההגדה, אלא רק בנוגע למצה ומרור.

י. ויש לומר הביאור בזה בדרך אפשר:

הענין דיציאת מצרים שצריך להיות בכל יום,

— כמאדו"ל⁵⁴ "בכל דור ודור ובכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים", וגם כאשר אתמול פעל בעצמו לצאת ממצרים וגבולים, הרי זה רק לפי ערך מעמדו ומצבו אתמול, ואילו לגבי מעמדו ומצבו היום הרי זה עדיין מיצר וגבול שצריך לצאת ממנו, ולכן נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים", "ימי" לשון רבים, כיון שבכל יום ויום ישנו הענין דיצי"מ (כמבואר במאמרים⁵⁵) —

הרי זה רק קודם ביאת המשיח, שאז נמצאים עדיין במיצר וגבול; משא"כ בביאת המשיח, כאשר "ירחיב ה' אלקיך את גבולך", "לתת לך ארץ קיני וקניזי וקדמוני"⁵⁶, שאז תהי' ארץ ישראל "ארץ טובה ורחבה"⁵⁶

53) ס"ג (קלו, א). וראה הל' ת"ת שם.
54) פסחים קטז, ב (במשנה). תניא רפמ"ז.
55) פ' שופטים יט, ח ובפרש"י.
56) שמות ג, ח. ועוד.

51) ראה אנציק' תלמודית ערך הגדה ס"א (כרך ח ריש ע' קעט). וש"נ. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשח"י ס"ב (תו"מ חכ"ב ע' 218 ואילך).
52) עקב יא, כב. הובא בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב.

לאמיתתה, וכמ"ש "וירד מים עד ים"⁵⁷, "מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר" (נהר פרת)⁵⁸ — אזי יתבטל כללות הענין של מיצר וגבול.

ומזה מובן, שכאשר קובעים ענין מסויים בתור דוגמא להמעמד ומצב שיהי' בביאת המשיח, שאז תהי' הרחבה אמיתית — יש לעשות זאת ע"י ענינים המורים על הרחבה.

ולכן לא קבעו בסעודת משיח ענין של מרור, וגם לא ענין של מצה (שבזמן הזה הוא מן התורה), "לחם עוני"⁵⁹ — כי, ענינים של מרירות ועוני אינם יכולים להיות דוגמא להמעמד ומצב דביאת המשיח (וענין המצה כפי ששייך לביאת המשיח הוא בבחי' מצה עשירה⁶⁰).

יא. וביאור הענין בעבודת האדם:

ענין המצה — מבואר בלקו"ת⁶¹ שזהו ע"ד שאמרו רז"ל⁶² "אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן", שע"ז נעשית ההכרה וההתקשרות בהקב"ה באופן של אמונה, בדוגמת ידיעת התינוק לקרות אבא, ש"אין ידיעה זו אצלו בבחי' הבנה וטעם ודעת גמור, שהרי אינו יודע איך הוא אביו ולמה צריך לאהוב אותו", אלא זוהי "ההתקשרות שלו באביו שלא ע"י טעם ודעת המושג כו".

אמנם, ההכנה והכלי לביאת המשיח — הרי זה דוקא ע"י ש"יפרצו מעינותיך חוצה"⁶³ באופן ד"יתפרנסו"ן" שהו"ע ההבנה וההשגה (כנ"ל ס"ב).

ולכן מצינו שלאחר יצי"מ, בחג השבועות, זמן מתן תורתנו — כמ"ש⁶⁴ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", במתן-תורה — אזי המצוה היא לא בענין ה"מצה", אלא בענין "שתי הלחם" (ש"חמץ תאפינה")⁶⁵ דוקא, והיינו לפי שבמ"ת, "יום הששי"⁶⁶, היתה שלימות הבריאה כפי ש"עולם על מילואו נברא"⁶⁷, שהרי "פסקה זוהמתן"⁶⁸, ע"ד המעמד ומצב שיהי' בביאת המשיח, כאשר "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁶⁹.

64) שמות ג, יב. וראה שמו"ר פ"ג, ד.

פרש"י עה"פ.

65) אמור כג, יז. מנחות נב, ב.

66) בראשית א, לא. וראה שבת פח, א.

פרש"י עה"פ.

67) ראה ב"ר פ"ב, ו. פ"ג, ג. פ"ד, ז.

68) שבת קמו, רע"א. וש"נ.

69) זכרי' יג, ב.

57) תהלים עב, ח.

58) משפטים כג, לא (ובפרש"י).

59) פ' ראה טז, ג.

60) ראה לקו"ש חט"ז ע' 125. וש"נ.

61) צו יג, ב ואילך.

62) ברכות מ, סע"א.

63) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב

בתחלתו. ובכ"מ).

ומזה מובן, שההכנה לביאת המשיח אינה יכולה להיות ע"י ענין של "מצה", אמונה בלבד, ללא הבנה והשגה.

ועאכו"כ שההכנה לביאת המשיח אינה יכולה להיות ע"י עבודה באופן של "מרור" — "שמררו... את חיי אבותינו"⁷⁰ — שישנו אמנם הענין ד"חיי אבותינו", חיים של יהודי שהם בתורה ומצוותי, כמ"ש⁷¹ "וחי בהם", אבל חייו הם באופן של מרירות ("א פאָרביטערטער לעבן"), היינו, שעבודתו בתומ"צ היא ללא "געשמאַק", אלא עושה זאת בעל-כרחו, כדי לצאת ידי חובתו, כפריעת חוב — שזהו מעמד ומצב של מיצר ועקתא, היפך לגמרי מההרחבה דימות המשיח.

י.ב. וההוראה מזה:

כיון שעבודתינו עתה היא בתור הכנה לביאת המשיח, שאז יהי' אמיתית ענין ההרחבה — צריכים להיות כל עניני העבודה, שכללותם הם ג' העמודים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה (תפלה) וגמ"ח⁷², באופן ד"ואתהלכה ברחבה"⁷³, מתוך "געשמאַק", הבנה והשגה וכו'.

בודאי צריך להיות ענין האמונה, וכמארז"ל⁷⁴ "לא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות האמונה", וכידוע שהאמונה היא יסוד כל הענינים, וכמארז"ל⁷⁵ "בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר⁷⁶ וצדיק באמונתו יחיי"; אבל זהו רק תחילת העבודה, וכמו התחלת היום באמירת "מודה אני" ו"הודו לה", שבודאי אין להסתפק בכך ולצאת י"ח על משך כל היום, אלא צריך להיות המשך העבודה באופן של הבנה והשגה וכו'.

וכשם שבלימוד התורה בודאי אין להסתפק בלימוד אל"ף בי"ת, אף שגם זה ענין נעלה ביותר, וכידוע הסיפור אודות הבעש"ט שפעל נפלאות ע"י אמירת אל"ף בי"ת בהיותו במעמד ומצב דנפילת המוחין [ולהעיר שבפולין אומרים שמאורע זה הי' באחרון של פסח]⁷⁷, אלא צריך להיות לימוד התורה באופן של הבנה והשגה וכו'.

ובפרטיות יותר:

בעבודת התפלה — צריך להיות גם ענין של הבנה והשגה, כל

(70) נוסח הגש"פ פסקא "מרור זה" (75) מכות כד, א.

(מפסחים שם). (76) חבקוק ב, ד.

(77) ראה "נטעי גבריאל" הל' פסח ח"ג (71) אחרי יח, ה.

בסופו (ע' תנב ואילך). "היכל הבעש"ט" (72) אבות פ"א מ"ב.

גליון ו' ע' קמה ואילך. וש"נ. (73) תהלים קיט, מה.

(74) מכילתא בשלח יד, לא.

אחד לפי ערכו, מעמדו ומצבו, החל מפירוש המילות כפשוטם ע"פ "עברייטייטש", ועד לענין ההתבוננות בפרטי הענינים דפסוד"ז, ברכות ק"ש וק"ש, כפי שנתבארו בתורת החסידות.

וכמו"כ בלימוד התורה — שאין להסתפק ב"פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"⁷⁸, ואפילו לא בלימוד כל היום אבל ללא יגיעה, אלא אצל כאו"א מישראל צריך להיות לימוד התורה באופן של יגיעה דוקא, ולא להסתפק במה שלמד והשיג בבוקר, אלא להוסיף ולהתייגע במשך כל היום כולו, בצהרים ובערב כו'.

ועד"ז בנוגע לקיום המצוות, כולל ובמיוחד מצות הצדקה ש"שקולה כנגד כל המצוות"⁷⁹ — שעבודתו בזה צריכה להיות לא רק כדי לצאת ידי חובתו, אלא באופן של הרחבה והידור דוקא, כמו בקרבנות, שצריך ש"יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר .. והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהי' מן הנאה והטוב .. כל⁸⁰ חלב לה"⁸¹.

יג. ונקודת הדברים — שכללות העבודה בתור הכנה לביאת המשיח צריכה להיות לא באופן מיצר (מרור) ועוני (מצה), אלא באופן של הרחבה ותענוג שמצד הבנה והשגה עד כדי כך ש"חכמת אדם תאיר פניו"⁸².

וזוהו הלימוד מהתקנה דשתיית ד' כוסות יין בסעודת משיח — כמובן מסיפור חז"ל⁸³ אודות מאור הפנים מצד מציאת תוספתא חדתא, "חכמת אדם תאיר פניו", כמו מצד שתיית יין (שלכן אמרו עליו שבודאי שתה יין), אף שיין מצד עצמו הוא בחי' בינה⁸⁴.

וכידוע גם ש"יין" רומז על סודות התורה, יינה של תורה, וכמבואר בלקו"ת שה"ש⁸⁵ בענין "נכנס יין יצא סוד"⁸⁶, דכשם שהיין עצמו הי' טמון תחילה בענבים, ויצא מן ההעלם אל הגילוי, כך גם פעולתו היא לגלות את הסוד הפנימי מן ההעלם אל הגילוי, בהבנה והשגה, וזהו הקשר והשייכות של יין עם משיח שיגלה סודות התורה.

(78) מנחות זט, ב. (83) ירושלמי שבת פ"ח ה"א. וראה נדרים

(79) ב"ב ט, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב). מט, ב.

(84) ראה לקו"ת שלח מב, א. דרושי אנה"ק רס"ל.

(80) ויקרא ג, טז. סוכות עט, ד ואילך. סידור (עם דא"ח) שער

(81) רמב"ם סוף הל' איסורי המזבח. ברהמ"ז קטז, א. ובכ"מ.

(82) קהלת ח, א. (85) ב, סע"א ואילך.

(86) עירובין סה, סע"א. וש"נ.

והמורם מכל האמור — שע"י כללות העבודה באופן של "ואתהלכה ברחבה", זוכים שיבוא משיח צדקנו ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, "ארץ טובה ורחבה", "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך", כולל גם ארץ קיני קניזי וקדמוני, ובאופן ד"אראנו נפלאות".

* * *

יד. בהפטרה דאחרון של פסח נאמר⁸⁷ "והי' ביום ההוא יוסיף אד' שנית ידו לקנות את שאר עמו וגו'" — דקאי על הגאולה העתידה, שהרי פסוק זה הוא בהמשך הפסוקים שמדברים אודות ביאת משיח צדקנו, לאחרי ההקדמה "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'"⁸⁸.

וצריך להבין:

(א) דיוק הלשון "לקנות" — שלא מצינו דוגמתו בלשונות שנאמרו בנוגע לענין הגאולה?

(ב) מהו אומרו "יוסיף אד' שנית גו'" — נוסף על הגאולה ממצרים — הרי מלבד הגאולה ממצרים היו עוד כמה גאולות, וא"כ, הגאולה העתידה אינה "שנית"; ולמאי נפק"מ בכלל המספר ביחס להגאולה ממצרים, דלכאורה מספיק לומר עיקר הענין — שעתידי ה' לקנות את שאר עמו גו'?

(ג) גם צריך להבין דיוק לשון הכתוב "והי' ביום ההוא" — דלכאורה הרי זה בבחי' דבר והיפוכו, כי, "יום" מורה על ענין הגילוי, ואילו "הוא" מורה על העלם והסתר. ובפרטיות יותר — הנה בתיבת "הוא" גופא שמורה על ההעלם, נאמר "הוא", בה"א הידיעה, דהיינו, היום הידוע? ונקודת הביאור בזה — שהגאולה העתידה תהי' באופן של קנין, ובענין זה שווה הגאולה העתידה ליציאת מצרים שגם היא היתה באופן של קנין, ולכן נאמר "יוסיף אד' שנית ידו לקנות גו'", משא"כ בשאר הגאולות משאר הגלויות שבינתיים, הנה אף ש"כל המלכיות (גלויות) נקראו ע"ש מצרים"⁸⁹, מ"מ, לא היתה הגאולה כמו ביציאת מצרים, כדלקמן.

טו. ויש להקדים תחילה ביאור ענין הקנין ("לקנות"):

בענין הקנין יש בכללות ב' אופנים: קנין פירות וקנין הגוף. אמנם, כיון שבנוגע לקנין פירות יש ב' דעות אם הוא קנין גמור⁹⁰, הרי מובן, שכאשר מצינו בתורה שענין מסויים נקרא בשם "קנין", הנה כדי שיהי'

89) ב"ר פט"ז, ד.

90) ראה שבת קלה, ב. וש"נ.

87) ישע"י יא, יא.

88) שם, א.

זה בהתאם לכל הדעות, ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁹¹, צ"ל שהכוונה היא ל"קנין הגוף" שהוא קנין אמיתי לכו"ע.

וביאור הענין בעבודה:

ענין הקנין — שאף שאין זה באופן שנעשית מציאות חדשה, מ"מ נעשה שינוי שיוצא מרשותו של אחד לרשותו של השני — מורה על היציאה מרשות הקליפה (שזהו המקום שבו נעשית העבודה ע"י נשמה בגוף — עולם הזה, שנקרא עולם הקליפות, והרשעים גוברים בו⁹²) לרשות הקדושה.

וענין זה יכול להיות בשני אופנים: קנין פירות — דקאי על עבודת הבינונים, וקנין הגוף — דקאי על עבודת הצדיקים.

[המשך הביאור — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א⁹³, ונדפס בלקו"ש חכ"ז ע' 177 ואילך].

והחילוק שביניהם — שקנין פירות, עבודת הבינונים, הו"ע ששייך לכל אחד מישראל,

— זוהי אמנם דרגא נעלית שבאה ע"י עבודה ויגיעה, וראי' לדבר, שהרי רבה אמר על עצמו "כגון אנא בינוני"⁹⁴, ומזה מוכח שגם בשביל להגיע למדרגת הבינוני יש צורך בעבודה ויגיעה. ובאמת אין צורך להביא ראיות ממ"ש בספרים כו', שהרי כל אחד יודע בעצמו שהלואי⁹⁵ ה' בינוני... אבל אעפ"כ, הרי זה ענין ששייך לכל אחד מישראל, כמבואר בתניא⁹⁶ ש"מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך" — משא"כ קנין הגוף, עבודת הצדיקים — הנה על זה אמר איוב "רבש"ע בראת צדיקים"⁹⁷, ו"אין כל אדם זוכה להיות צדיק, ואין לאדם משפט הבחירה בזה כ"כ כו'", אלא שאעפ"כ "הוא יעשה את שלו .. וכולי האי ואולי יערה עליו רוח ממרום ויזכה לבחי' רוח משרש איזה צדיק שתתעבר בו כו"⁹⁸.

וזהו גם מה שמבואר בחסידות⁹⁹ בפירוש "ברוך קונך"¹⁰⁰, שקנין קאי

(91) עירובין יג, ב. וש"נ.

(92) תניא פ"ו (י"ד, סע"ב) — מע"ח

שמ"ב ספ"ד.

(93) בשילוב עם שיחת ש"פ ויחי תשמ"ו.

(94) ברכות סא, ב. הובא בתניא פ"א.

(95) ראה גם תו"מ ח"ד ע' 131. תו"מ

סה"מ אב ע' קכג. וש"נ.

(96) רפ"ד.

(97) ב"ב טז, א. הובא בתניא פ"א.

(98) תניא ספ"ד.

(99) תו"א משפטים עו, ב. סהמ"צ להצ"צ

דין עבד עברי פ"ג (דרמ"צ פכ, סע"א). המשך

תרס"ו ס"ע קס ואילך. ועוד.

(100) נוסח ברכת "קידוש לבנה".

על עולם האצילות — דכיון שבעולם האצילות כתיב¹⁰¹ "לא יגורך רע", לכן דוקא שם ישנו אמיתית ענין הקנין, לא רק קנין פירות, אלא גם קנין הגוף. אלא, שזוהי דרגא נעלית ביותר, וכאמור, שהו"ע עבודת הצדיקים; ואילו עיקר ענין העבודה שיכולים לדרוש מבנ"י בזמן הזה — הרי זה רק עבודת הבינונים, שיש בהם רע, אלא שהם כופים את הרע, ולכן אין זה אלא באופן של קנין פירות בלבד.

טז. ובפרטיות יותר, שייך ענין העבודה לכל אחד מג' הסוגים שבבנ"י, צדיקים, בינונים, ואפילו רשעים — כמדובר בהתוועדות שלפנ"ד¹⁰² אודות ג' הדעות בנוגע לזמן עשיית המשכן, שכיון ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", הרי כל דעה מהוה הוראה לא' מהסוגים דבנ"י, שאצל כולם יכולה וצריכה להיות עבודת המשכן:

דעה א', שלא רק הציווי על עשיית המשכן, אלא גם נדבת המשכן בפועל (שזוהו"ע עשיית המשכן מצד בנ"י), היו קודם חטא העגל — שאז היו בנ"י במעמד ומצב ש"לא יגורך רע", לאחרי שבמ"ת "פסקה זוהמתנ"68, שזוהי מדריגת צדיקים.

דעה ב', שלא רק נדבת המשכן בפועל, אלא גם הציווי על עשיית המשכן, היו לאחרי שנתכפר חטא העגל ביוהכ"פ — שאז כבר לא היו במדרגת צדיקים, שהרי גם אחר הסליחה דיוהכ"פ נשארה הזוהמא שחזרה בשעת החטא¹⁰³; אבל לאידך, כיון שאמר הקב"ה "סלחתי כדברך"¹⁰⁴, לא היו להם עבירות (וכפי שמצינו ש"אמרו עליו על בבא בן בוטי שהי' מתנדב אשם תלוי בכל יום, חוץ מאחר יום הכיפורים יום אחד"¹⁰⁵), וא"כ, היו אז במדריגת בינונים — שהרי "מדת הבינוני היא מדת כל אדם", כולל גם מי שחטא ועשה תשובה [משא"כ קודם שעשה תשובה, שנקרא רשע (אפילו אם עבר על איסור קל של דברי סופרים)¹⁰⁶, וברשיעי לא עסקינן¹⁰⁷, וכמבואר בתניא¹⁰⁸ ש"אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה כו"י], כיון שעכשיו הוא במעמד ומצב ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"¹⁰⁹.

(106) ראה יבמות כ, א. נדה יב, א. הובא בתניא פ"א.

(107) ראה יומא ו, א. וש"נ.

(108) פ"ז (כג, א).

(109) תניא רפ"ב. וראה ב"מ"מ, הגהות

והערות קצרות" וב"לקוטי פירושים" לשם

(ע' פח). וש"נ.

(101) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג,

סע"ג. וש"נ.

(102) שיחת ש"פ שמיני, מבה"ח ניסן

ס"ט ואילך (לעיל ע' 253 ואילך). וש"נ.

(103) זח"א נב, ב. ועוד.

(104) פרש"י תשא לג, יא.

(105) כריתות פ"ו מ"ג.

ודעה ג', שנדבת המשכן בפועל היתה לאחרי יוהכ"פ, אבל הצייוי על זה הי' לפני חטא העגל, וכיון שצייוי זה הי' בתקפו במשך כל הזמן, שהרי לא נצטוו שנית, נמצא, שהצייוי על עשיית המשכן הי' גם כאשר בני' היו במעמד ומצב של רשעים.

וכמו"כ ישנם ג' אופנים אלו בכללות העבודה דתומ"צ, כמרומז בג' האופנים שבלוחות: לוחות ראשונות — שאז היו בני' במעמד ומצב של צדיקים; לוחות שניות, שניתנו ביוהכ"פ, לאחרי שאמר הקב"ה "סלחתי כדברך" — שאז היו בני' במעמד ומצב של בעלי תשובה, בינונים; ושבירת הלוחות — שגם אז נשאר האותיות שהיו פורחות¹¹⁰, וכמו"כ נשאר שברי הלוחות, שגם הם היו מונחים בארון¹¹¹ — שאז היו בני' במעמד ומצב של רשעים (כמרומז בענין שבירת הלוחות — הן בנוגע לענין החטא ששרשו משבירת הכלים¹¹², והן בנוגע לענין העבודה שהיא באופן ד"רוח נשברה לב נשבר"¹¹³).

וההוראה מזה — שכללות ענין העבודה דקיום התומ"צ ועשיית דירה לו ית' בתחתונים (עשיית המשכן), שייכת וצריכה להיות אצל כל ג' הסוגים שבבני':

גם מי שהוא במדריגת צדיק — מוכרח להיות אצלו ענין העבודה, הן העבודה דעשיית דירה בתחתונים, והיינו, שאין לו לפטור את עצמו מההתעסקות עם "תחתונים" בטענה שאין לו שייכות אליהם, והן העבודה בנוגע לעצמו, והיינו, שאין לו לחשוב שלהיותו צדיק כבר נגמרה עבודתו — כפי שאמרו חז"ל¹¹⁴ "אל תאמין בעצמך כו'", "שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי"¹¹⁵, והיינו, שאף שהי' במדריגת צדיק, דאל"כ לא הי' יכול לשמש בכהונה גדולה בשנה שלאח"ז¹¹⁶, ולא עוד אלא שהי' במדריגת צדיק במשך ריבוי שנים, ואם בגבורות שמונים שנה¹¹⁷, אעפ"כ, כיון ש"נעשה צדוקי", היינו, שהכיר במעלת עצמו שהוא "צדיק גמור" שכבר נגמרה עבודתו¹¹⁸, לכן "נעשה צדוקי" כפשוטו.

וגם מי שהוא במדריגת רשע — אין לו להתייאר ולחשוב ששוב

(114) אבות פ"ב מ"ד.

(115) ברכות כט, א.

(116) ראה יומא ט, א.

(117) תהלים צ, יו"ד.

(118) ראה גם תו"מ ח"ז ע' 315 הערה

60. ח"ג ע' 306.

(110) ראה אבות דר"ג פ"ב, ג. תיב"ע

תשא לב, יט. וראה גם בחיי שם, טז.

(111) ברכות ח, ב. וש"ג.

(112) ראה סה"מ קונטרסים ח"א קצב, א

ואילך.

(113) תהלים נא, יט. וראה תניא פי"ז שם.

אינו שייך לעבודה דקיום התומ"צ, וכפי שפוסק אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה¹¹⁹, שגם מי שהוא רשע ש"עליו אמר הכתוב¹²⁰ ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", צריך לעסוק בתורה, כיון ש"המאור שבה מחזירו למוטב", ואע"פ ש"כל התורה ומצות שאדם עושה בעודו רשע .. מוסיף כח בקליפות לפי שעה, מ"מ, כשיחזור אח"כ בתשובה .. אזי מוציא מהקליפה כל התורה והמצות כו".

ועאכ"כ בנוגע לכל אלו שנמצאים בינתיים, שעבודתם היא במדת הבינוני שהיא מדת כל אדם.

יז. והנה, חילוקי מדריגות הנ"ל אינם אלא במשך זמן העבודה, אבל בגאולה העתידה — לאחר גמר העבודה, שאז תבטל מציאות הרע, כמ"ש⁶⁹ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" — אזי יהיו כל בני"ב במדריגת צדיקים, שאצלם הוא אמיתית ענין הקנין, לא רק קנין פירות, אלא גם קנין הגוף, כנ"ל.

וזהו הטעם שבגאולה העתידה נאמר ש"יוסיף אד' .. לקנות את שאר עמו" — כיון שאז יהי' אצל בני"ב אמיתית ענין הקנין, קנין הגוף. אך עדיין אינו מוכן: איך אפשר שלאחרי אריכות הגלות במעמד ומצב של העלם והסתר כו', יהיו בני"ב במעמד ומצב של "קנין"?

והמענה על זה בהקדמת הכתוב "והי' ביום ההוא גו" — ע"ד המבואר בדרושי חסידות¹²¹ בפירוש הכתוב¹²² "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא", שגם במעמד ומצב של העלם והסתר יש אור אלקי בנפש כל אחד מישראל, והו"ע האהבה המסותרת, ש"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"י"¹²³, והחידוש דלעת"ל הוא רק בהתגלות מן ההעלם אל הגילוי.

ועז"נ "יוסיף אד' שנית ידו לקנות גו" — כי, גם הגאולה ממצרים היתה באופן של קנין, כיון שגם ביצי"מ נתבטל הרע לגמרי, שהרי במתן-תורה (התכלית דיצי"מ, כמ"ש⁶⁴ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה") בטלה זוהמתן; משא"כ בשאר הגאולות שבינתיים, הרי גם לאחר הגאולה ע"י הקב"ה, נשארה עדיין אחיזה ללעו"ז, שלכן הי' לאח"ז ענין של גלות.

וענין זה (שהקב"ה יצטרך "לקנות את שאר עמו") יהי' רק "שנית",

(122) וילך לא, יח.

(123) תניא ספכ"ד.

(119) פ"ד ה"ג ובקו"א שם.

(120) תהלים נ, טז.

(121) תו"א מג"א צג, סע"ב ואילך.

ולא שלישית — ע"ד דברי הגמרא במסכת יבמות¹²⁴ "שנית דיברה עמו שכינה, שלישית לא דיברה עמו שכינה" — כיון שהגאולה העתידה תהי' גאולה שאין אחרי' גלות¹²⁵, שלכן תהי' נקראת גאולה אמיתית, דהיינו, לא רק היפך השקר, אלא גם היפך הכזב, שהוא דבר שאין לו קיום, כיון שהגאולה העתידה תהי' בקיום נצחי.

וכן תהי' לנו, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש, למטה מעשרה טפחים.

* * *

יח. בהמשך הפסוקים אודות הגאולה העתידה ("והי' ביום ההוא וגו'") נאמר גם "והדריך בנעלים"¹²⁶, והיינו, שאע"פ שלעת"ל לא יצטרכו לשמירה מדברים המזיקים, וכמ"ש לפני¹²⁷ "לא ירעו ולא ישחיתו וגו'", מ"מ, יהי' הסדר של "והדריך בנעלים".

וטעם הדבר — לפי שלעת"ל יהי' דין צדק ושכר צדק, ויהי' השכר לפי אופן העבודה, וכיון שהעבודה בזמן הגלות צריכה להיות ע"י לבושים, ועד ללבוש היותר תחתון, שזהו ענין הנעלים, לכן, גם הענין דקבלת שכר יהי' באופן שיקחו גם את הנעלים שהשתתפו בעבודה.

יט. וביאור הענין:

כללות העבודה צריכה להיות למטה דוקא, לפי שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים¹²⁸. וכיון שלמטה ישנם דברים בלתי-רצויים, קוצים וברקנים כו', שמריעים ומשחיתים כו', לכן יש צורך בשמירה והגנה ע"י הלבושים שעל הגוף, ועד ללבוש הנעל שע"ג הרגל¹²⁹.

ובמכ"ש ממה שמצינו ענין הלבושים אצל הקב"ה שעל ידם יורד למטה בתחתונים, כמ"ש¹³⁰ "וכל מלבושי אגאלתי", ועאכו"כ בנוגע להאדם למטה, "אתם קרויין אדם"¹³¹, שצריך להיות אצלו ענין הלבושים בשביל הירידה למטה.

וענינו בעבודה:

כללות העבודה דקיום התומ"צ אינה יכולה להיות ע"י נפש האלקית

124) צח, א. ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.

125) ב"ר ספ"ג. במדבר"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

126) ראה המשך וככה תרל"ז פקי"ג.

127) ישעי' סג, ג.

128) יבמות סא, רע"א.

129) צח, א.

130) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא

בתוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

131) ישעי' יא, טו.

132) שם, ט.

לבדה, אלא ע"י התלבשותה בנפש הבהמית ובגוף הגשמי דוקא. אמנם, מצד התלבשות נה"א בהגוף באופן של התקשרות והתאחדות ועד שמתפעלת ממקרי הגוף, אזי אי אפשר שלא יתדבק איזה ענין בלתי רצוי — עכ"פ ענין של הגשמה בנוגע לדברי הרשות — שיהי' צורך לרצונו כו'.

וכדי שלא ידבק הרבה כו' — הנה העצה לזה היא ההתבוננות בהענין ד"אתה בחרתנו מכל העמים"¹³², באופן ד"לקחת לו גוי מקרב גוי"¹³³, היינו, שגם כאשר בני"י נמצאים במעמד ומצב שיש איזה ערך ודמיון ביניהם לבין שאר העמים¹³⁴, בוחר הקב"ה בהם ולוקח אותם מבין העמים, ולכן צריכה להיות הנהגתם באופן של הבדלה מכל העמים, כמ"ש¹³⁵ "ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה", "מכל העם" דייקא, אפילו מחסידי אומות העולם.

וענין זה מתבטא בכך שההתעסקות עם הגשמיות היא ע"י הבדלה והפסק, שזהו תוכן ענין לבוש הנעל שע"ג הרגל:

רגל — קאי על הארת הנשמה שירדה למטה, כידוע שעיקר הנשמה נשארת למעלה, ומה שנמשך למטה הרי זה בחי' רגל.

והלבוש על הרגל הוא הנעל — חלק היותר תחתון שבא במגע עם הארץ (גשמיות) — שהוא למטה משאר לבושי הגוף, וע"ד החילוק שבין "בגדים שבישל בהן קדרה לרבו" ש"אל ימזוג בהן כוס לרבו"¹³⁶.

כ. ועפ"ז מובן גם בנוגע לשכר העבודה:

כיון שפעולת הדירה בתחתונים נעשית ע"י נה"ב והגוף דוקא, צריך להיות עיקר השכר לנשמה בגוף דוקא, ובאופן שהנשמה מקבלת מן הגוף¹³⁷, כידוע בענין "נקבה תסובב גבר"¹³⁸.

וכמו"כ מובן, שכיון שהעבודה למטה נעשית באמצעות לבוש הנעל דוקא, צריכה להיות השתתפות הנעל גם בענין השכר.

ולכן נאמר ביעודי הגאולה "והדריך בנעלים" (אע"פ שאז לא יהי' צורך בלבוש הנעל לצורך שמירה והגנה) — כי, מצד שלימות הגאולה בהכרח שבענין השכר תהי' גם השתתפות ה"נעלים", שעל ידם דוקא נעשית מעלת העבודה אצל הנשמה, שמצד עצמה לא היתה מגעת לכך.

(132) נוסח תפלת יו"ט.

בפרש"י עה"ת צו ו, ד.

(133) ואתחנן ד, לד.

(137) ראה ד"ה כימי צאתך מארמ"צ

(134) ראה תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).

דאחש"פ תשי"ב פ"ח (תו"מ סה"מ ניסן ע'

(135) תשא לג, טז.

קסח). וש"נ.

(136) שבת קיד, רע"א. וש"נ. הובא

(138) ירמי' לא, כא.

כא. ונוסף לזה ישנה גם העבודה ד"והדריך בנעלים" כפשוטו, במעשה בפועל (כדלקמן), ש"המעשה הוא העיקר"¹³⁹.

ובהקדמה — שכללות ענין המעשה, הנה בערך לענין הדיבור ועאכו"כ בערך לענין המחשבה, הרי זה בבחי' נעל, לבוש היותר תחתון; ואעפ"כ, עיקר קיום המצוות הוא במעשה דוקא, שהרי גם אם כיוון את כל הכוונות ולא קיים את המצוה במעשה בפועל, לא יצא ידי חובתו, משא"כ אם קיים את המצוה במעשה בפועל אפילו בלי כוונה¹⁴⁰.

וענין זה מודגש ביותר בסוף זמן הגלות, שאז נתמעטו המוחין והלבבות, "אכשור דרי" (בתמי")¹⁴¹, ולכן עיקר העבודה היא בענין הצדקה, ועז"נ¹⁴² "צדקה תרומם גוי", שע"י הצדקה נעשית רוממות גם בבחי' היו"ד ("גוי"), שזוהי הדרגא היותר נעלית שבנפש האלקית.

וכמבואר באגה"ק¹⁴³ "איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה .. ולא אמרו רז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם, שת"ת הי' עיקר העבודה אצלם .. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחי' רגלים ועקביים שהיא בחי' עשי, אין דרך .. כי אם בבחי' עשי"ג"כ שהיא מעשה הצדקה".

וההסברה בזה ע"פ נגלה¹⁴⁴ — ע"ד דברי הגמרא¹⁴⁵ שיש חילוק בין "מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים", שעלי' אמרו¹⁴⁶ "כל חפצים לא ישוו בה", "אפילו חפצי שמים", שיש לבטל המצוה ולעסוק בתלמוד תורה ש"כנגד כולם"¹⁴⁷, ל"מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים", שעלי' אמרו¹⁴⁸ "כל חפצין לא ישוו בה", "הא חפצי שמים ישוו בה", שיש לבטל תלמוד תורה ולעסוק במצוה. ועד"ז בנדו"ד, שבבוא הזמן דעקבות משיחא, כאשר "מאטו רגלין ברגלין"¹⁴⁹, ש"אין דרך .. כי אם בבחי' עשי", אזי העבודה במעשה בפועל דוחה את הענין דלימוד התורה.

כב. ובפרטיות יותר — הנה בענין העשי' גופא ישנם כמה אופני עשי', וככל שיגדל יותר ענין העשי' שבדבר, הרי זה ענין עיקרי יותר.

תו"מ חל"ד ע' 265 ואילך. וראה שם ע' 281
הערה 16.

(145) מו"ק ט, סע"א ואילך.

(146) משלי ח, יא.

(147) פאה פ"א מ"א.

(148) משלי ג, טו.

(149) זח"ב רנח, א.

(139) אבות פ"א מ"ז.

(140) ראה תניא רפ"ח.

(141) יבמות לט, ב (ובפרש"י). וש"נ.

(142) משלי יד, לד. וראה תו"א בראשית

א, ב.

(143) ס"ט.

(144) ראה גם אג"ק ח"י ע' קכה. ע' רנה.

וזוהו גם ענין ה"תהלוכה" ביו"ט — כפי שהנהיג כ"ק מו"ח אדמו"ר — לילך לבתי-כנסיות לשמח יהודים כו', הליכה ברגלים, בבחינת "והדריך בנעלים", ומתוך שמחה, שפורצת גדר¹⁵⁰.

ויה"ר שיהי' זה הקדמה והכנה וכלי לקיום היעוד "והדריך בנעלים"¹⁵¹,

— שבזה נכלל גם שכל הגילויים דלעתיד לבוא עד לגילוי העצמות, יומשכו למטה, עד להרגל והלבוש שע"ג הרגל —

כאשר תהי' היציאה מן הגלות — "בשמחה תצאו"¹⁵² — אל הגאולה השלימה והאמיתית, בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שכל אלו שהלכו ל"תהלוכה" יאמרו "לחיים" וינגנו ניגון שמח¹⁵³, וכל הקהל יסייע להם]¹⁵⁴.

* * *

כג. נוסף על פרטי הענינים בנוגע לביאת משיח שאודותם מדובר בהפטרת אחרון של פסח,

— שזוהו סיומו של חג הפסח, שלכן נקרא "אחרון של פסח", ולא "שמיני של פסח", כי, כל זמן שמשיח עדיין לא בא, לא נגמרה עדיין היציאה ממצרים (ענינו של חג הפסח) —

ישנו גם הענין המסופר בהתחלת ההפטרה — "עוד היום בנוב וגו'"¹⁵⁵ — אודות שנחריב וחזקי, שגם ענין זה שייך למשיח (ענינו של אחרון של פסח)¹⁵⁶, כמובן ממארז"ל¹⁵⁷ "ביקש הקב"ה לעשות חזקי משיח וסנחריב גוג ומגוג".

אך עדיין צריך להבין:

מה נוגע הסיפור אודות שנחריב וחזקי עתה — בעת קריאת ההפטרה, שנתתנה בזמן שהי' גזירה שלא לקרות בתורה¹⁵⁸ — ריבוי זמן לאחרי שנתברר שלא עשה הקב"ה חזקי משיח!?

154) ראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד סיי"ח ואילך (תו"מ ח"ל ע' 259 ואילך).

155) שם יו"ד, לב.

156) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 274. חכ"ב ע' 35 הערה 51. שיחת אחש"פ הנ"ל בתחלתה (תו"מ שם ע' 244).

157) סנהדרין צד, א.

158) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רספ"ד.

וש"נ.

150) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

151) יש לציין, שלאחרי סעודת ליל ב' דיו"ט, מסר הרב חקוב ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאלו שחזרו מהתהלוכה, שיהי' בקרוב "והדריך בנעלים" (המו"ל).

152) ישע"י נה, יב.

153) יש לציין, שבסעודת ליל ב' דיו"ט,

כשנכנסו אלו שחזרו מהתהלוכה אמר כ"ק

אדמו"ר שליט"א שיכבדו אותם לנגן ניגון.

ועכצ"ל, שתוכן התחלת ההפטרה, "עוד היום בנוב וגו'", אינו רק סיפור בלבד, אלא גם הוראה אלינו בנוגע לאופן ההנהגה בזמן ההכנה לביאת המשיח, כדלקמן.

כד. ובהקדמה:

בנוגע לביאת המשיח — הרי הכוונה היא שענין זה יהי' לא רק באופן של אמונה, בדרך מקיף, אלא באופן שידודר במוחין שבראש, ובכל רמ"ח האברים, כולל גם "והדריך בנעלים", שכולם יהיו חדורים ("דורכגענומען") בהענין דביאת המשיח.

וככל הענינים מתבטא גם ענין זה בהלכה:

בנוגע לחיוב קביעת מזוזה בבית, יש חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, שבחוץ לארץ פטורים ממזוזה כל שלושים יום¹⁵⁹, כיון שעד שלושים אינו נקרא עדיין דירת קבע, כי אם דירת עראי¹⁶⁰.

וצריך להבין:

מצינו לגבי חיוב מס על בני העיר, שמי שנשתהה בעיר שלושים יום, נעשה כבני העיר, וחייב ליתן מס¹⁶¹. ומ"מ, מי שבא לעיר להשתקע שם, נעשה כבני העיר מיד¹⁶².

ולכאורה, מאי שנא חיוב מזוזה, שפטור כל שלושים יום, גם כאשר מלכתחילה יש בדעתו לדור בבית יותר משלושים יום, ויש לו הממון הדרוש לכך, ובפרט אם הוא עשיר שיש להעמידו על חזקתו, ומדוע לא יקרא "דירת קבע" מיד?

וההסברה בזה — שבכל יום צריך יהודי להיות מלא תקווה שתהי' ביאת המשיח, וצריך להיות חדור בזה גם ביחס לעניני העולם כמו בית וכיו"ב, ולכן מתבטא הדבר גם בהלכה, שגם כאשר דעתו להשתקע בחו"ל, אין זה יכול להחשב מיד ל"דירת קבע", בידעו שאין זה מקומו האמיתי, אלא ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו".

והנה, בביאת משיח לא יתעלה העולם השמימה; העולם ישאר במציאותו, ואעפ"כ יהי' שינוי גדול ביותר — לא רק אצל בני אדם, אלא אפילו אצל בעלי-חיים, ש"לא ירעו ולא ישחיתו וגו'", מצד זה ש"מלאה הארץ דעה את ה'"¹²⁷.

161 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט ס"ה. וש"נ.

162 שם ס"ו. וש"נ.

159 מנחות מד, א. טושו"ע יו"ד סרפ"ז סכ"ב.

160 ראה ש"ך שם סקכ"ח, ובהגהות נחלת צבי שם.

וכמבואר בתורת הקבלה והחסידות, שכל היעודים שנאמרו בביאת המשיח, אינם משלים בלבד (כמ"ש הרמב"ם¹⁶³), אלא הם כפשוטם. ומה שאמרו חז"ל¹⁶⁴ "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד", וכמ"ש הרמב"ם¹⁶³ "ש"עולם כמנהגו נוהג" — הרי זה רק בתחלת ימות המשיח, אבל לאח"ז יתקיימו כל היעודים שנאמרו בהפטרה כפשוטם¹⁶⁵.

וכיון שביאת המשיח היא באופן האמור — ישנם כאלו שמקשים על זה:

וראים במוחש בהנהגת העולם שמזמן לזמן הולכים ומתרבים ענינים שמביאים היזק וכו', היפך השלום, הצדק והיחוס. ובפרט אלו שהם בעלי מרה-שחורה, הרי כאשר קוראים בעיתון אודות מצב העולם, אזי מתייראים ומפחדים וכו'.

ואיך יתכן שלפתע פתאום יבוא אדם גשמי, שיכולים למשוו בידים, והוא יודיע ויכריז שהגיע הזמן "לתקן עולם במלכות שדי"¹⁶⁶, ו"מיד הן נגאלין" (לאחרי שעושין תשובה)³¹, "וכמו שאנו מברכין בכל תפלת י"ח . . בא"י גואל ישראל"³², כך, שתוך זמן קצר ישתנה מעמד ומצב העולם מן הקצה אל הקצה. — בתחילה תהי' אמנם מלחמה (כמ"ש הרמב"ם¹⁶⁷), אבל רק למשך זמן קצר, ואם נזכה, יהי' זה במשך זמן קצר ביותר, באופן ד"אחישנה"¹¹, ומיד לאח"ז יתבטל "שעבוד מלכיות", ולאח"ז יהי' מעמד ומצב העולם באופן ש"לא ירעו ולא ישחיתו", ככל היעודים שבנבואת הגאולה.

בשלמא — טוענים הם — אם בביאת המשיח תתבטל מציאות העולם ("אויס וועלט"), אזי ניתן להבין שלאח"ז יהי' מעמד ומצב ש"לא ירעו ולא ישחיתו"; אבל כאשר אומרים שהעולם ישאר במציאותו, ואותם בני-אדם שפגשו בהם היום, יהיו גם למחר וכו' — איך יתכן שכאשר נמצאים במעמד ומצב שמזמן לזמן נעשית ירידה למטה יותר, הנה בשעתא חדא וברגעא חדא תהי' ביאת המשיח!?

כה. והמענה על זה מרומז בכך שהתחלת ההפטרה היא (לא מהפסוק⁸⁸ "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'", שאז הרי זה ענין הקשור עם אמונה, ואינו באופן של הבנה והשגה, אלא) מהפסוק "עוד היום בנוב וגו'":

(166) נוסח התפלה "וע"כ נקודה".

(167) ראה הלי' מלכים פ"א ה"ד. פ"ב

(163) הלי' מלכים רפ"ב.

(164) ברכות לר, ב. וש"נ.

(165) ראה תו"מ סה"מ כסלו ס"ע מה. ה"ב.

וש"נ. תו"מ הל"ב ע' 84. וש"נ.

כבר הי' הדבר לעולמים בזמנו של חזקי', שעלה סנחריב על ירושלים עם חיל גדול ביותר, ומיהר "כדי לעמוד בעוד היום בנוב, לפי שאמרו לו איצטגניניו אם תלחם בה היום, תכבשנה, וכשעמד בנוב וראה את ירושלים קטנה, לא חש לדברי איצטגניניו, והתחיל להניף ידו בגאווה: וכי על עיר כזו הרגזתי כל החיילות הללו וכו'"¹⁶⁸.

כלומר: סנחריב הי' אז בתוקף גדול ביותר, הן מצד צבא הארץ, שבא עם חיל גדול ביותר, והן מצד צבא השמים, כמוכן מדברי האיצטגנינים שמזלו של היום הי' גורם לו לכבוש את ירושלים.

והיינו, שהמלחמה של סנחריב היתה לא רק מלחמה גשמית, אלא גם מלחמה רוחנית, ומודגש ביותר ע"פ המבואר בדרוש תער השכירה¹⁶⁹ אודות שרשו של סנחריב למעלה כו'. ומצד כל הענינים, הנה ע"פ מהלך הטבע הי' צריך להיות נצחונו של סנחריב, ועד כדי כך, שאפילו בין חברי הסנהדרין נמצאו כאלו שטענו שאין אפשרות לנצח את סנחריב¹⁷⁰.

ולמרות זאת, הנה בפועל ממש נשתנה המצב מן הקצה אל הקצה בתכלית — שהיתה מפלתו של סנחריב ונצחונו של חזקי'!

וכיצד הי' נצחונו של חזקי' — לא עי"ז שקיבץ חיל גדול להלחם נגד סנחריב, אלא כדברי הגמרא¹⁷¹ בפירוש הפסוק¹⁷² "חובל עול מפני שמן", "חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהי' דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, מה עשה, נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב, בדקו .. ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה", והיינו, שהתעסק בהרבעת התורה וחינוך על טהרת הקודש, ואילו בנוגע למלחמה עם סנחריב — ביקש ואמר להקב"ה¹⁷³: "אני ישן על מטתי ואתה עושה", והקב"ה הסכים לכך ואמר "אני עושה, שנאמר¹⁷⁴ ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו'", וכדאיתא בגמרא¹⁷⁵ "אזנים גלה להם ושמעו שירה מפני חיות ומתו".

כו. והנהגה זו של חזקי' היתה בכחו של אברהם אבינו — כדאיתא בגמרא¹⁷⁶ (והובא בתרגום) ש"כן באו על אברהם":

168) פרש"י עה"פ — מסנהדרין צה, א.
 169) אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תשפו ואילך.
 170) ראה סנהדרין כו, א.
 171) שם צד, ב.
 172) ישעי' יו"ד, כז.
 173) איכ"ר פ"ד, טו.
 174) מלכים"ב יט, לה.
 175) סנהדרין צה, ב.

"אחד הי' אברהם"¹⁷⁶, ש"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד"¹⁷⁷, והיינו, שלא התפעל מכל העולם ועמד יחידי נגד כל העולם, בידעו שהוא הולך יחד עם הקב"ה, ובכח זה ניצח במלחמה, כדברי הגמרא¹⁷⁸ על הפסוק¹⁷⁹ "ויחלק עליהם לילה", "אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם לילה שמו", "והוא סייעו".

וע"י הנהגה זו פעל אברהם אבינו שינוי בכל העולם — "ויירש את הארץ"¹⁷⁶, שגם הם יתנהגו באופן שלא זו בלבד שהעולם לא ישפיע עליהם, אלא אדרבה, שהם יפעלו שינוי בעולם, לעשות ממנו דירה לו ית'. ובכח זה היתה גם הנהגתו של חזקי', ועי"ז פעל שתהי' מפתו של סנחריב, ולא עוד אלא שלולי שנתערב איזה ענין כו', הי' הקב"ה עושה אותו משיח¹⁵⁷.

וזוהי גם ההוראה בנוגע לימינו אלו, קודם ביאת המשיח — כהמשך דברי הגמרא¹⁷⁵ "וכן עתידין לבוא עם גוג ומגוג":

אין להתפעל מכך שמעמד ומצב ההוה הוא באופן שמיום ליום נעשה גרוע יותר, כי, ברגע אחד יכול המצב להשתנות בתכלית, מן הקצה אל הקצה.

ואופן הפעולה בזה הוא — לא מתוך "שטורעם" כמו בקרי"ס וכיו"ב, ולא עי"ז שמרעישים בעיתונים וכו'; יש להשמיע את שירת המלאכים, ולעסוק בחינוך על טהרת הקודש — כפי שהיתה ההנהגה עי"ז חזקי'.

ועי"ז באים לגאולה האמיתית והשלימה עי"י משיח צדקנו באופן ש"מיד הן נגאלין".

* * *

כזו צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה והי' ביום ההוא יוסיף אד' שנית ידו וגו'.

* * *

כח. דובר לעיל (ס"ג) שענינו של משיח לפעול קישור והתאחדות האלקות עם הגשמיות, שגם הבשר הגשמי יראה אלקות, כמ"ש "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", היינו, שלעתיד לבוא, כאשר

178) שם צו, א ובפרש"י.

179) לך לך יד, טו.

176) יחזקאל לג, כד.

177) ב"ר ספמ"ב.

העולם יהי' על מילואו⁶⁷, אזי גם הבשר הגשמי יראה את האמת, שהמציאות של כל דבר שבעולם היא — "פי ה' דיבר", שהו"ע העשרה מאמרות שבהם נברא העולם³⁰.

ומוכן גודל החידוש וההפלאה שבדבר — להיותו חיבור וקישור ב' קצוות שהם מן הקצה אל הקצה:

בזמן הזה — אין האלקות נראה ונרגש כלל בהגשמיות, ועד כדי כך, שאפילו נפש השנית בישראל שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁸⁰, הנה בירידתה למטה להתלבש בגוף בעוה"ז הגשמי, נעשה אצלה שינוי באופן הכרת האלקות, כידוע הפתגם¹⁸¹ שלמעלה אלקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות, ואילו למטה הרי זה להיפך כו'.

כאשר הנשמה היא למעלה — הרי השייכות שלה היא רק לאלקות, וכמ"ש¹⁸² "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו", "ואין עמידה אלא תפלה"¹⁸³, והיינו, שבהיותה למעלה עומדת היא בתוקף האהבה והיראה לאלקות, ואין לה שום ציור מענינים חומריים וגשמיים. ובמכ"ש וק"ו ממלאך, שזקוק ללבושים כדי שיוכל לבוא למטה, ועאכו"כ בנוגע לנשמה שהיא נעלית יותר ממלאך, הרי בודאי שאין לה שייכות כלל לענינים חומריים וגשמיים.

ויובן יותר ע"פ דוגמא מגוף האדם — שחומר המוח שהוא גשמי, אין ביכלתו לסבול אפילו פירור ממאכל גשמי, ועאכו"כ בנוגע לנשמה, ובפרט קודם ירידתה למטה, בהיותה במעמד ומצב ד"טהורה היא¹⁸⁴, שבודאי אין לה שייכות כלל לחיזו דהאי עלמא.

ואילו בירידתה למטה, לבירא עמיקתא¹⁸⁵, נעשה מעמד ומצב הפכי — שבשביל להבין ענין אלקי, צריכה (לא רק נפש הבהמית, אלא) אפילו נפש האלקית להסברה ע"י משלים ודוגמאות מדברים גשמיים, להיותה בריחוק לא רק מעניני אלקות, אלא גם מענינים רוחניים סתם.

ומזה מובן גודל ריחוק הערך שנעשה בירידת הנשמה להתלבש בגוף בעוה"ז הגשמי — שתמורת זה שקודם ירידתה למטה לא היתה

(180) תניא רפ"ב.

(181) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 37. וש"נ.

תש"ו ע' 30. וראה גם ד"ה ונגלה כבוד ה' דאחש"פ תשט"ו פ"ה (תו"מ ח"ד ע' 24).

(182) מלכים"א יז, א. ועוד. וראה בהנסמן

בלקו"ש חכ"ה ע' 147 הערה 53.

(183) ברכות ו, ב. וש"נ.

(184) נוסח ברכת "אלקי נשמה" (שם ס, ב).

(185) ע"פ לשון חז"ל — חגיגה ה, ב.

שייכת כלל לחיזו דהאי עלמא, הנה עתה, בירידתה למטה, נעשה להיפך כו'¹⁸⁶.

וזוהו החידוש דימות המשיח שאז יהי חיבור ב' הקצוות: מחד גיסא — "פי הוי דיבר", היינו, לא רק רוחניות סתם, אלא דיבורו של הקב"ה, עשרה מאמרות, ומאידך גיסא — בשר גשמי; ואעפ"כ יהי קישור ביניהם, ולא רק קישור רחוק, אלא קישור באופן של ראי' ("וראו כל בשר גו' כי פי ה' דיבר"), שעל ידה מתקשר בכל עצם נפשו עד שיוכל לבוא לידי כלות הנפש¹⁸⁷, ועל ידה נעשית ההתאמתות היותר גדולה, שגם אם יהיו כמה קושיות על זה, לא תהי' חלישות באמיתות הדבר.

כט. ובשביל זה יש צורך בהכנה ע"י העבודה בזמן הזה — שהרי רצונו של הקב"ה שכל הענינים לא יהיו באופן של "נהמא דכיסופא"¹⁸⁸ — עי"ז שהעבודה היא לא רק עם הנשמה, אלא גם עם נפש הבהמית והגוף, וגם עם חלקו בעולם.

וכמשנ"ת בהמכתב¹⁸⁹ בנוגע לחג הפסח, "זמן חירותנו" — שזהו גם כללות ענין העבודה דקיום התומ"צ, כמארז"ל¹⁹⁰ "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" — שענין החירות צריך להיות הן בנוגע לנשמה, הן בנוגע לגוף והן בנוגע לחלקו בעולם.

בנוגע לנשמה — אע"פ שהנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל¹⁹¹, הרי כיון שירדה למטה, וכנ"ל (סכ"ח) שאי אפשר שלא ידבק בה כו', יש צורך בעבודה גם בנוגע לנשמה — לפעול בה ענין של חירות, עי"ז שמעלים אותה מירידתה למטה למעמד ומצב כפי שהיתה קודם הירידה. ובודאי צריכה להיות העבודה בנוגע לגוף — שזוהי תכלית הכוונה שבשביל זה ירדה הנשמה לעוה"ז להתלבש בנפש הבהמית ובגוף גשמי כדי לתקנם.

וכמו"כ צריכה להיות העבודה בחלקו בעולם — כמבואר בתניא¹⁹² שכל אחד מישראל "שייך לו החיות של חלק אחד מששים ריבוא מכללות העולם התלוי בנפשו החיונית להעלותו לה' בעלייתה, דהיינו במה

189) ד"א ניסן שנה זו (אג"ק חכ"ב ע' רג ואילך).

190) אבות פ"ו מ"ב.

191) תניא פל"ז (מת, ב) — מע"ח שכ"ו פ"א.

192) שם, א.

186) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר שיינגנו ניגון, ואח"כ המשיך השיחה (המו"ל).

187) ראה המשך תער"ב ח"א ע' תקמו.

188) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת

צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

שמשמש מעוה"ז לצורך גופו ונפשו החיונית לעבודת ה' כגון אכילה ושתיה ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו", וכך, בצירוף עבודתם של כל בני", נשלמת כוונת הבריאה — שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, דירה דייקא, בדוגמת דירת האדם הקשורה עם שלימות מציאותו, כמארו"ל¹⁹³ "כל אדם שאין לו בית אינו אדם", ודוגמתו למעלה, שענין הדירה בתחתונים פועל שלימות כביכול בפמליא של מעלה¹⁹⁴.

ל. ובפרטיות יותר:

מחד גיסא — יש להבהיר שגם הנהגת האדם בעניני הגוף ועניני העולם צריכה להיות בהתאם לרצון הנשמה, וענין זה נוגע גם להחירות של הנשמה, שאינה יכולה להיות במעמד ומצב של חירות אמיתית כאשר הגוף או חלקו בעולם נמצאים עדיין בגלות ושבי", וע"ד שמצינו לגבי טבילה — שזהו דוגמת היעוד¹⁹⁵ "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו" — שצריך להטביל במים "את כל בשרו"¹⁹⁶, כולל גם "את הטפל לבשרו"¹⁹⁷, שאפילו אם שערה אחת היא מחוץ למים, לא עלתה לו טבילה, ועד"ז בנדו"ד, שלא די בהנהגה כפי רצון הנשמה בשעת התפלה ולימוד התורה, אלא גם בשעת האכילה ושתיה והעסק במסחר צריכה להיות ההנהגה כפי רצון הנשמה.

וכמו"כ יש להבהיר לאידך גיסא — דכשם שיש צורך להבהיר בנוגע למדריגות פחותות, כמו"כ יש להבהיר גם בנוגע למדריגות נעלות — שלא תהי' העבודה בעניני הנשמה בלבד, ללא התעסקות בעניני הגוף וחלקו בעולם.

וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁹⁸, שכאשר רבינו הזקן נסע ללוות את הרה"ק רמ"מ מהאָרְאָדאָק בנסיעתו לארץ הקודש, הנה בחזרתו לליאזנא נודע לו שתלמידיו, בני החדרים [שהיו כולם אנשי מעלה כו', כמובן מהתנאים שנדרשו כדי להתקבל ל"חדרים", כמסופר בשיחה אחרת¹⁹⁹], קיבלו על עצמם הנהגה פראית ("א ווילדע הנהגה"), שלא כפי הכוונה — להפשיט את עצמם מעניני העולם ולהיות בהתבודדות. ואז

197) עירובין ד, ב. וש"נ.
198) שיחת יום אחש"פ תש"ד ס"ד
(סה"ש תש"ד ס"ע 110 ואילך). וראה גם
שיחת ש"פ אחרי סי"א (לקמן ע' 387 ואילך).
199) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 21 ובהערה 8
שם. וש"נ.

193) ראה יבמות סג, א ובתוס' שם. וראה
גם תו"מ חכ"א ס"ע 291 ואילך.
194) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 33 הערה
53.
195) יחזקאל לו, כה.
196) מצורע טו, טז.

הוכיחם רבינו הזקן, התרה בהם ואמר להם, שהעבודה צריכה להיות בעולם דוקא.

וכידוע גם תורת הבעש"ט²⁰⁰ על הפסוק²⁰¹ "כי תראה חמור שונאך וגו'", דקאי על חומר הגוף [וגם על נפש הבהמית, שהיא בבחי' "חומר" בערך ה"צורה" האמיתית שהיא נפש האלקית], ואעפ"כ, צריכה להיות העבודה באופן ד"עזוב תעזוב עמו", היינו, לברר את הגוף ולזככו, ולא לשברו בסיגופים, שכן, הענין ד"תוקפא דגופא חולשא דנשמתא"²⁰², הרי זה רק בנוגע להחשק והתענוג בעניני הגוף, אבל לא בנוגע להגוף עצמו, שיכול וצריך לסייע לעבודת ה', עי"ז ש"עזוב תעזוב עמו".

ועד"ז צריכה להיות הפעולה בחלקו בעולם, החל מההתעסקות עם הזולת, כתורת הבעש"ט²⁰³ על הפסוק²⁰⁴ "ואהבת לרעך כמוך", שצריך להשתדל גם בטובתו של יהודי שנמצא בקצוי תבל, ולעשות זאת מתוך אהבה, שפועלת התקשרות היותר גדולה [וכמבואר במ"א שמטעם זה צריכה להיות השתתפות מדת החסד ואהבה עם כל המדות, אפילו עם מדת הגבורה, ולכן נקראת מדת החסד "יומא דאזיל עם כולהו יומין"²⁰⁵, כי, ללא מדת החסד שפועלת ההתקשרות עם הזולת, לא שייך כללות ענין המדות], ועד שנעשה "כמוך" ממש.

[וזהו גם הטעם לכך שבדורות האחרונים, ככל שמתקרבים יותר לביאת המשיח, נעשית אפשרות להתקשר עם יהודים שנמצאים בקצוי תבל ללא יגיעה והשתדלות יתירה, והיינו, שגם יהודי שנמצא במקום רחוק ביותר, שמלפנים הי' דרוש משך זמן של כמה שנים בשביל להתקשר עמו, הנה עכשיו יכולים להתקשר עמו במהירות הכי גדולה — כיון שאחדותם של כל בני"ממהרת את ביאת המשיח].

לא. וזהו כללות הענין ד"זמן חירותנו" שצריך להיות הן בנוגע לנשמה הן בנוגע לגוף והן בנוגע לחלקו בעולם:
אין להסתפק בעבודה דנפש האלקית מצד עצמה, אלא יש צורך

(203) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקל"ג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אדר א').

(204) קדושים יט, יח.

(205) ראה זח"ג קג, א"ב. קצא, ב. הנסמן בלקו"ש ח"ה ע' 174 בשוה"ג.

(200) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).

(201) משפטים כג, ה.

(202) ראה זח"א קפ, ב. קמ, ב. סה"מ

תש"ט ס"ע 63. וראה גם תו"מ חכ"ז ע' 245. וש"נ.

לפעול גם על הגוף וחלקו בעולם, שגם בעניני הגוף ועניני העולם, באכילה ושתי' ובעסקו במסחר וכיו"ב, תהי' ההנהגה באופן ד"בכל דרכיך דעהו"²⁰⁶ (כמבואר ברמב"ם²⁰⁷ ובשו"ע²⁰⁸), היינו, שלא זו בלבד שענינים אלו נעשים הכנה לקדושה, אלא עוד זאת, שעל ידם גופא נעשה הענין ד"דעהו"²⁰⁹, מלשון התקשרות²¹⁰, התקשרות באלקות.

וזהו אמיתית הענין ד"זמן חירותנו" — שגם בשעת האכילה ושתי', ואפילו בשעת עסקיו בחלקו בעולם, נמצא יהודי בתנועה של דביקות באלקות.

וכידוע הסיפור²¹¹ אודות חסידים שישבו שעות ארוכות בהתוועדות חסידית ברוסיא, ובסיומה של ההתוועדות, בלכתם ברחוב באישון לילה כל אחד לביתו, בהיותם נתונים תחת רישומה של ההתוועדות, פגש בהם שוטר, ושאל: "קטאָ אידיאָט" (כלומר: מיהו ההולך)? והשיבו: "ביטול אידיאָט"! והיינו, שגם כאשר הולכים ברחוב ופוגשים שוטר, וצריכים להתייחס אליו בהדרת הכבוד כיון ש"דינא דמלכותא דינא"²¹², אזי מכריזים: "ביטול אידיאָט" — ביטול, ולא מציאות.

ונקודת הענין — שהעבודה היא להמשיך ולגלות אלקות למטה מעשרה טפחים, ועי"ז זוכים לקיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁶⁹, ו"ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"²¹³, כשאני נכתב אני נקרא²¹⁴, שהו"ע גילוי אחדותו של הקב"ה מלמעלה מעלה עד למטה מטה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אין אדיר כה""]

* * *

לב. דובר לעיל (בהמאמר²¹⁵) שהגאולה העתידה תהי' בדוגמת הגאולה דיציאת מצרים, כמ"ש⁴³ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". וזהו גם מ"ש בהפטרה⁸⁷ "והי' ביום ההוא יוסיף אד' שנית ידו לקנות את שאר עמו גו'", ומסיים²¹⁶ "כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים". ומזה מובן שפרטי הענינים דיציאת מצרים מהווים הוראה בנוגע לגאולה העתידה.

211 ראה סה"ש תרח"ץ ע' 251.
212 גיטין יר"ד, ב. וש"נ.
213 זכר' יד, ט.
214 פסחים נ, א. וש"נ.
215 בתחלתו (לעיל ע' 321).
216 שם, טז.

206 משלי ג, ו.
207 הל' דעות ספ"ג.
208 אור"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז שם
קנ"ו ס"ב.
209 ראה גם לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.
210 ראה תניא ספ"ג.

[המשך השיחה בביאור ג' הענינים שבזכותם היתה היציאה ממצרים: אמונה (ובאופן שבאה לידי ביטוי בעבודה בפועל ע"י) דם פסח ודם מילה²¹⁷ (שגם בהם מודגשת ההתקשרות של בני" עם הקב"ה באופן שלמעלה מטו"ד, כמו באמונה), שזהו ענין החירות בנוגע לנשמה (אמונה), גוף (מילה), וחלקו בעולם (הקרבת השנה) — נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א²¹⁸, ונדפסה בלקו"ש ח"ג ע' 864 ואילך. ואח"כ אמר:]

לג. אמנם, גם כאשר ישנו הענין ד"להצילו מיד מצרים"⁵⁶, "אעלה אתכם מעני מצרים"²¹⁹, עדיין אין זה השלימות; בודאי צריך להיות בן-חורין, אבל לא סתם בן-חורין, ללא תוכן. אלא התכלית היא — כהמשך הכתוב — "להעלותו גו' אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש"⁵⁶, ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"²²⁰ — ארץ ישראל לגבולותי, כפי שהבטיח הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים — בשעה שדיבר עמו אודות גלות מצרים ("כי גר יהי זרעך וגו'") והיציאה ממצרים ("ואחרי

(217) ובפרטיות יותר:

אמונה ("ויאמינו בה" ובמשה עבדו" (בשלח יד, לא)) היא אמנם היסוד לכל הענינים, אבל, אמונה לבדה אינה מספיקה, ואם רוצים לצאת ממצרים, צריך גם "לעשות" משהו, מעשה בפועל.

וזהו שמצינו שכאשר הקב"ה הי' מבקש לגאול את בני"י, ולא הי' להם זכות (שמו"ר פי"ט, ה), "נתן להם שתי מצוות, דם פסח ודם מילה .. שנאמר (יחזקאל טז, ח) מתבוססת בדמך" (פרש"י בא יב, ו).

והענין בזה:

בהציווי דקרבן פסח נאמר (שם, כא) "משכו וקחו גו'", "משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה" (פרש"י שם, ו), והיינו, שלא הי' מספיק ליקח צאן של מצוה, אלא תחילה הוצרכו למשוך ידיהם מע"ז — כי, במשך רד"ו שנה היו בני"י בגלות מצרים, שהיתה המלוכה היותר גדולה בעולם (ראה מכילתא בשלח יד, ה. ועוד), והרבה מהם נתערבו עם המצריים והתנהגו כמותם, ועד כדי כך, שלמרות היותם בני אברהם יצחק ויעקב, הי' מקום לטענה "הללו עובדי ע"ז והללו

כו" (ראה מכילתא שם, כח. ועוד). ולכן נצטוו לכל לראש "משכו ידיכם מעבודה זרה" שהייתם שקועים בה עד עתה, ותנתקו מזה ("אָפּוֹזָגְן זיך דערפּוֹן") ללא בושה, לעין כל; ורק אחרי כן יכולים ליקח צאן של מצוה. וכאשר שואלים כיצד יהי' כהם של בני"י

לקחת את הע"ז של מצרים ולהקריב קרבן לה', מבלי להתיירא מן המצריים — הנה על זה נצטוו מקודם לכן על המילה (ראה דעת זקנים מבעה"ת בא יב, ג), "בריתי בבשרכם לברית עולם" (לך לך יז, יג), שהו"ע ההתקשרות עם הקב"ה למעלה מטעם ודעת שחודרת בבשר הגוף, שנעשה שונה מגופי אומות העולם, ואז, הנה גם כאשר יהודי נמצא עדיין במצרים, קודם היציאה לחירות, אינו מתפעל מן המצריים שמסביבו, ואומר להם שעומד לשחוט את הע"ז שלהם, להיותו שלוחו של הקב"ה לפעול בעולם, היינו, שהוא שולט על העולם, ואין העולם שולט עליו.

(218) בשילוב השיחה דלקמן סל"ח, ושיחת אחש"פ תשכ"א.

(219) שמות ג, יז.

(220) שבת סג, א. וש"נ.

כן יצאו גו'") — "מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת"²²¹, ואז באים לשלימות היציאה ממצרים.

ובכדי שיוכלו להכנס אל ארץ טובה ורחבה — הוצרכה להיות תחילה קבלת התורה.

ועוד זאת — שהענין דקבלת התורה הוא תנאי גם בהיציאה ממצרים, כמ"ש⁶⁴ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", כי, כאשר יוצא ממצרים ביחד עם הע"ז שהיתה שם, אין זו יציאה ממצרים, אלא אדרבה, זוהי ההתפשטות של מצרים במקום נוסף, ולכן, מתי יודעים שאכן היתה היציאה ממצרים — כאשר ישנו הענין ד"תעבדון את האלקים".

והדיוק בזה הוא "תעבדון את האלקים":

לכאורה הול"ל תשמעון את האלקים, תקבלו את התורה, וכיו"ב, ומהו אומרו "תעבדון את האלקים" — הרי לא מצינו שבכואו בני חורבן להר סיני הי' אצלם איזה ענין של עבודה?

אך הענין הוא — שקבלת התורה יכולה להיות בשני אופנים. ובהקדמה:

על התורה נאמר²²² "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", היינו, שאפילו אומות העולם מבינים ומכירים שחוקי ומשפטי התורה הם טובים וישרים כו'. וא"כ, יכולים לטעון: אם הגוי מכיר בכך — הרי מכ"ש וק"ו שיהודי יבין בשכלו שצריך לקבל את התורה, ואין צורך לתבוע ממנו להקדים נעשה לנשמע.

אמנם, כאשר קבלת התורה היא באופן כזה — אין זה ענין של עבודה ("תעבדון את האלקים"), שהרי שכלו ורגשי לבבו מחייבים זאת, ולכן, אין זה "בהוציאך את העם ממצרים", כי, הן אמת שהתורה היא "חכמתכם ובינתכם", אבל, כיון שישנו יצה"ר בעולם שהוא "אומן במלאכתו"²²³, עלול היצה"ר להפיל רגש של קרירות, ואח"כ גם ספק, ועד שיכוא לטעון היפך התורה ח"ו, ויוכיח זאת ע"פ שכל!

ולכן, "על ההר הזה" צריך להיות — לא ענין של לימוד ושמיעה (תלמודן, תשמעון) בהבנה והשגה, שמחר יכול להבין באופן הפכי, כי אם — "תעבדון את האלקים", ללא נפק"מ אם מבין בשכלו אם לאו.

(223) ראה שבת קה, ב.

(221) לך לך טו, יג"ח.

(222) ואתחנן ד, ו.

וענין זה — "תעבדון את האלקים על ההר הזה" — הוא השלב המחבר את היציאה ממצרים וההליכה לארץ טובה ורחבה, עי"ז ש"ויתן שם ישראל"²²⁴, "כאיש אחד בלב אחד"²²⁵, לקבל את התורה באופן של הקדמת נעשה לנשמע.

ובזה יובן גם מה שאומרים¹³² "ומפני חטאינו גלינו מארצנו" — דלכאורה, כל חטא יש לו עונש מיוחד, ומהי השייכות ד"חטאינו" להעונש ד"גלינו מארצנו" דוקא? — אך הענין הוא, שהחירות משעבוד מלכיות היא ע"י ההנהגה ע"פ התורה דוקא, כמובן מדרשת רז"ל¹⁹⁰ על הפסוק²²⁶ "חרות על הלוחות", "אל תקרי חרות אלא חירות", ולכן, כאשר ישנו הענין ד"חטאינו", שרוצים להתחרט ח"ו מהקדמת נעשה לנשמע, אזי אין אפשרות להשאיר ב"ארצנו", ארץ הקודש יקרא לה.

אמנם, גם מי שנכשל וחטא כו', הנה מצד חסדו של הקב"ה הרי "ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"²²⁷, ו"ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא"²²⁸, וגם כאשר "אני ישנה" הנה "לבי ער"²²⁹, כדאיתא בזהר²³⁰ על הפסוק²³¹ "שימני כחותם על לבך", ש"דיוקנאה אשתאר כך לעולם", ולכן, גם הוא יש לו חלק בארץ ישראל, ששייכת לכל בני"מאז בריאת העולם²³², כפי שהובטח לאברהם אבינו באופן של כריתת ברית, ונתקיים בימי צאתך בארץ מצרים.

לד. וזהו גם הלימוד בנוגע להכנה לגאולה העתידה:

גם כאשר יהודי נמצא בגלות במשך זמן ארוך, ובמעמד ומצב שבדרך הטבע אין עבד יכול לברוח משם²³³ — אומרים לו: כל זה אינו שייך ונוגע אליך, כיון שנעשית עבד להקב"ה, "עבדי הם"²³⁴, "ולא עבדים לעבדים"²³⁵, והיינו, שכאשר נעשה עבד להקב"ה, אזי "מעבירין ממנו עול מלכות"²³⁶.

ולכן, מבלי הבט על כך שישנם אלו ש"עומדים עלינו לכלותינו"²³⁷, הנה ההתקשרות שמקשר את עצמו עם הקב"ה,

(224) יתרו יט, ב.	(231) שם ח, ו.
(225) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם.	(232) ראה תנחומא פ' ראה ח.
(226) תשא לב, טז.	(233) ראה מכילתא יתרו יח, יא. ועוד.
(227) ראה זח"ג עג, א.	(234) בהר כה, מב"נה.
(228) סנהדרין מד, רע"א.	(235) קידושין כב, ב. וש"נ. רמב"ם הלי
(229) שה"ש ה, ב.	שכירות פ"ט ה"ד. הובא בפרש"י עה"ת
(230) ראה זהר ח"א רמד, סע"ב ואילך.	משפטים כא, ו.
ח"ב קיד, א. הובא בתו"א מג"א (בהוספות)	(236) אבות פ"ג מ"ה.
קכ, ד. ובכ"מ.	(237) נוסח הגש"פ.

— וכמו שהי' ביצי"מ: הן מצד הנשמה, ע"י ענין האמונה, והן מצד הגוף, ע"י ענין המילה, וגם בחלקו בעולם, ע"י הקרבת קרבן פסח (כנ"ל) —

"היא שעמדה לנו"²³⁷ לעשות מהעולם כולו "ארץ זבת חלב ודבש"⁵⁶, כמארו"ל²³⁸ "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", ולכל לראש — לצאת מן הגלות, "ביד רמה"²³⁹, ולבוא לארץ ישראל, "מן הנהר גוי' ועד הים האחרון"²⁴⁰, ארץ טובה ורחבה, ארץ זבת חלב ודבש, שתהי' מושפעת לא רק בטוב רוחני, אלא גם בטוב גשמי, ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

לה. בנוגע לגאולה העתידה נאמר בהפטרות היום²⁴¹: "והחרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר בעים רוחו והכהו לשבעה נחלים .. והיתה מסלה לשאר עמו .. כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים".

ולכאורה נשאלת השאלה:

בשלמא ביציאת מצרים הי' צורך בקריעת ים סוף כדי שתהי' מסילה לישראל שיוכלו לילך בתוך הים ביבשה ללא קושי; אבל בגאולה העתידה שבה נאמר²⁴² "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם" — הרי כאשר עפים באויר, אין נפק"מ מהו המצב למטה בארץ, אם יש ים ונהר או יבשה, וא"כ, מהו הצורך בהיעוד "והחרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר וגו'?"

לו. והביאור בזה:

גם ב"ימי צאתך מארץ מצרים" לא הי' הכרח בקריעת ים סוף בשביל הליכת בניי, כמוזכר לעיל בהמאמר²⁴³ שבאותו צד שירדו לים באותו צד עלו מן הים (כדאיתא בתוס'²⁴⁴), אלא הענין דקרי"ס הי' בתור הכנה למתן-תורה.

והענין בזה:

הענין דקרי"ס הראה לבניי, שגם כאשר ישנו דבר נעלם לגמרי,

(241) ישעי' יא, טר"ז.

(242) שם ס, ח.

(243) פ"ב (לעיל ע' 322).

(244) ד"ה כשם — ערכין טו, א.

(238) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ד פ'

שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג.

(239) בשלח יד, ח.

(240) עקב יא, כד.

כמו הים שמכסה על כל הענינים שמתחת למים, הנה ברצות השי"ת נהפך הים ליבשה, ונתגלו כל הענינים שהיו תחילה בהעלם.

ומזה מובן גם בנוגע למתן-תורה:

כיון שהתורה היא חכמתו של הקב"ה, הבורא, שהוא באין ערוך לגמרי להנברא, א"כ, נשאלת השאלה, איך אפשר שהנברא ישיג חכמתו של הבורא, ועד שיהי' זה באופן ש"ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"²²⁷ — הרי זה פלא גדול יותר מאשר "פילא בקופא דמחטא"²⁴⁵, שהפיל והמחט שניהם דברים גשמיים, והחילוק ביניהם הוא רק בכמות, ואילו בנדוד, החילוק הוא לא רק בכמות, שהקב"ה הוא בלי גבול, ובנ"י הם מוגבלים, אלא גם באיכות, שחכמתו של הקב"ה, בורא, נתפסת בשכלו של בשר ודם!

הנה על זה באה ההוראה מקרי"ס — שכאשר רצונו של הקב"ה בכך, אזי יכולים לראות גם דבר מכוסה שנמצא בקרקעית הים, עי"ז שנהפך הים ליבשה ומתגלית קרקעית הים; וזהו מעין ודוגמא לכך שמצד רצונו של הקב"ה יכולים להתגלות גם תעלומות חכמתו של הקב"ה, עם היותם בבחי' סתימא דכל סתימין.

לז. ועד"ז מובן גם בנוגע לגאולה העתידה:

ובהקדמה — שרצונו של הקב"ה שבנ"י "ילכו מחיל אל חיל"²⁴⁶, והיינו, שלא ישארו לעמוד על עמדם, כמו טבע הדומם והצומח שנשארים תמיד במקום אחד, ואפילו לא כמו טבע הבעל-חי, שאף שהולך ממקום למקום, הרי הם מוגבלים במקום מסויים, וכמו דגים שבים שכאשר פורשים מן הים מיד הם מתים²⁴⁷, ועד"ז בעלי-חיים שביבשה שאינם יכולים לירד לים; ואילו ממין המדבר תובעים שמציאות העולם לא תגביל אותו, אלא ילך מחיל אל חיל, לא רק בכמות אלא גם באיכות כו'.

וענין זה התחיל במ"ת שאז היתה השלימות דיצי"מ — שהרי קודם מ"ת היו בנ"י במעמד ומצב של "גוי מקרב גוי"¹³³, ובמ"ת היתה הבחירה בישראל, "אתה בחרתנו מכל העמים"¹³², ומיני אז, הנה מדור לדור ומשנה לשנה צריכים להוסיף ולהתעלות בקדושה ובטהרה כו'.

ועד שבאים לימות המשיח, שאז יהי' עליוי שלא בערך בכללות העולם, עד כדי כך, שאפילו אצל בעלי-חיים יהי' שינוי הטבע בתכלית,

(245) ראה ברכות נה, סע"ב.

בסופן.

(247) ראה ברכות סא, ב. ע"ז ג, סע"ב.

(246) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק

כמ"ש²⁴⁸ "וגר זאב עם כבש וגו' ואר"י כבקר יאכל תבן", "לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"²⁴⁷, ועאכו"כ בנוגע לבני-אדם, ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", ובפרט בני"י ש"יהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו"²⁴⁹, כיון שמשיח ילמד תורה לכל ישראל, פנימיות התורה, באופן נעלה יותר שלא בערך לגבי לימוד התורה בזמן הזה.

ובתור הכנה והקדמה לזה יהי' הענין ד"והחרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר גו'":

אע"פ שבשביל הליכת בני"י מן הגלות אל הגאולה אין צורך בבקיעת הנהר, כיון שיכולים לילך באופן ד"כעב תעופינה גו'", "מ"מ, תהי' בקיעת הנהר בתור הכנה והקדמה שהיא חלק מכללות החידוש דלעתיד לבוא בשינוי טבע העולם בתכלית, "לתקן עולם במלכות שד"י"¹⁶⁶.

וכיון שנעשה שינוי בטבע העולם שאפשר לילך בתוך הנהר שהי' תחילה מכוסה במים — הרי עאכו"כ שיכול להיות שינוי הטבע באופן ש"מלאה הארץ דעה את ה' כמים — "מי הדעת טהור"²⁵⁰ — לים מכסים".

* * *

לח. דובר²⁵¹ אודות יחודה של מכת בכורות מכל שאר המכות²⁵², שהיתה "בחצי הלילה"²⁵³, ברגע המחבר ב' חצאי הלילה, חסד וגבורה²⁵⁴,

(248) ישע"י, יא, ר"ז.

(249) רמב"ם הל' מלכים בסופן.

(250) שם הל' מקואות בסופן.

(251) קודם התחלת השיחה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שצריכים להזדרז ולסיים את ההתוועדות כדי להתפלל מעריב ("מ'דארף ניט פאָרגעסן וועגן מעריב"), ולכן ידבר בקיצור (המו"ל).

(252) ולהעיר שדוקא בנוגע למכת בכורות ישנו "שטרעם" מיוחד, עד כדי כך, שבגלל שהגין ה' על בכורי ישראל, נקבעה מצוה מיוחדת: מצות פדיון הבן (ס"פ בא) — שזהו"ע שלא מצינו דוגמתו בשאר המכות, אף שגם בהם הגין ה' על בני"י והבדיל אותם מן המצריים.

(253) בא יב, כט. — ולהעיר גם ממאמר

הזהר (נסמן בסה"מ תשי"א ס"ע 10) "בפלגות ליליא קוב"ה אתא לאשתעשעא עם צדיקא בגינתא דעדן כו'", והיינו, שאף שהן קוב"ה והן הצדיקים נמצאים שם כבר מקודם לכן, הנה דוקא בחצות לילה ישנו העילוי דענין השעשועים כו'.

(254) וזהו גם שבאותו זמן היו שני ענינים הפכיים — נגוף למצרים* ורפוא לישראל (זח"ב לו, א. וראה סה"מ תרע"ח ע' רלט ואילך).

(* ולהעיר, שבמכת בכורות הי' הענין ד"נגוף למצרים" באופן שלא היתה אחריו רפואה, דלא כבשאר המכות שלאחריהם הי' ענין של רפואה (לפי שעדיין לא נתמלאה סאתם כו').

כיון שמאיר בו גילוי אור שלמעלה מהשתלשלות²⁵⁵, שמצד זה אין מקום לטענה שכלית של מדת הדין כו'²⁵⁶; ונתבארו ב' הדעות במכילתא²⁵⁷ אם "יוצרו חלקו" או "יודע עתותיו ושעותיו חלקו", שאלו ואלו דא"ח⁹, היינו, שהאור שלמעלה מהשתלשלות נתלבש בטבע, וגם האיר על ידו בגילוי²⁵⁸ — נכלל בשיחה המוגהת בלקו"ש הנ"ל (סל"ב).

* * *

לט. היו"ט דאחרון של פסח הוא בהמשך להיו"ט דשביעי של פסח.

[ואע"פ שנתבאר לעיל (ס"ד) ששביעי של פסח שייך למשה רבינו ואחרון של פסח שייך למשיח, מ"מ, הרי זה יו"ט אחד, והיינו לפי שמשה ומשיח שייכים זל"ז, כידוע ש"גואל ראשון הוא גואל אחרון"²⁵⁹. ואין זה בסתירה למ"ש²⁶⁰ "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה

כחו שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל" (לך לך שם, יד ובפרש"י), ואעפ"כ, ברגעים שלפני" לא נתיירא מפני הקטרוג של מדת הדין — כי, מצד גודל מעלת גילוי האור דחצי הלילה אין מקום לטענה שכלית של מדת הדין. (257) בא שם.

(258) וזהו גם הלימוד וההוראה בעבודה — לאחרי ההתחלה ביצי"מ על מנת להמשיך זאת בעבודה במשך כל השנה — שהעבודה צריכה להיות בב' אופנים אלו:

מצד "יוצרו" — נעשית העבודה באופן של מס"נ, רעותא דלבא, מצד בחי' היחידה, שלכן, לא זו בלבד שאינו מתפעל מהעולם, אלא עוד זאת, שנעשה מושל ושולט על העולם באופן שלמעלה מהטבע, וכפי שמבין אפילו גוי שישנו הכח שלמעלה מהטבע כו'. ומצד "יודע עתותיו ושעותיו" — נעשית העבודה באופן של התלבשות בטבע העולם, שזהו כללות הענין דקיום המצוות שצריך להיות בטבע דוקא, שזהו ענין עמוק יותר, שבטבע גופא פועלים דירה לו ית'.

(259) ראה שמור"ר פ"ב, ד"ו. זח"א רנג, א. שעה"פ ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב. (260) ישעי' נב, יג. וראה גם ד"ה הנה ישכיל עבדי דאחש"פ תשי"ז (תו"מ חיי"ט ע' 272 ואילך).

(255) וע"ד תורת המגיד (ראה מגיד דבריו ליעקב בהספות סכ"ט. וש"נ) בפירוש דברי המדרש (במדב"ר פ"ב, ח. וש"נ) על הפסוק (איוב כה, ב) "עושה שלום במרומיו", "מיכאל שר של מים גבריאל שר של אש ואין מכבים זה את זה" — ש"אין זה כי אם כאשר יבוא עליהם הארה גבוה משניהם מאד נעלה עד שמתבטלים שניהם ממציותם ואז יעמדו בבחי' ביטול מופלג כו'".

(256) ועד"ז מצינו אצל אברהם: ובהקדם האמור לעיל (סכ"ו) בקשר להתחלת ההפטרה "עוד היום בנוב גו'", כאשר "בא עליהם סנחריב הרשע" בחיל גדול כו' — שאיתא בגמרא ש"כן באו על אברהם, וכן עתידין לבוא עם גוג ומגוג".

וגם אצל אברהם מצינו את העילוי דחצי הלילה — כמו ביצי"מ, ובמפתחו של סנחריב* (ראה שהש"ר פ"ד, ח (ג)) — כמ"ש (לך לך יד, טו) "ויחלק עליהם לילה" (ראה ב"ר פמ"ג, ג. תורה שלמה עה"פ לך לך אות עט). וזהו גם מ"ש "וירדוף עד דין", "שם תשש

(* ולהעיר מהפזמון "ובכן ויהי בחצי הלילה" שנוהגים לומר בכמה קהילות (אף שאין זה מנהג חב"ד) שבו נימנו הנסים הנ"ל שאירעו בחצי הלילה.

מאד", שמישיח יהי נעלה יותר מהאבות ומשה רבינו²⁶¹ — כי, העילוי דמישיח הוא לגבי משה כפי שהוא מצד עצמו, ואילו הענין ד"גואל ראשון הוא גואל אחרון" הרי זה מצד בחי' משה כפי שיצטרף למשיח. ובכל אופן, הרי זה מאמר המוסגר].

והנה, בשביעי של פסח שבו היתה שירת הים ע"י משה ובני — היתה גם שירת נשי ישראל, ויתירה מזה, ששירת הנשים היתה מתוך שמחה, כמ"ש²⁶² "ותקח מרים הנביאה גו' את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחרי בתופים ובמחולות וגו'", וכידוע גם הסיפור של רבינו הזקן²⁶³ שבו רואים מעלת הנשים, וכפי שסיים, שהכל הוא בזכות האשה, "הכל הי' מן העפר"²⁶⁴. וענין זה מודגש ביותר בנוגע לגאולה העתידה — ששייכת לאחרון של פסח — שהרי לעתיד לבוא "נקבה תסוכב גבר"¹³⁸, וכמבואר בדרושי חסידות²⁶⁵ ש"ע"תה בזמן הגלות נאמר²⁶⁶ משמח חתן וכלה, שהכלה היא המלכות מקבלת האור ע"י החתן, ז"א, ולעתיד . . נאמר²⁶⁷ משמח חתן עם הכלה, שע"י הכלה הוא משמח את החתן, מפני שאשת חיל היא עטרת בעלה".

מ. וההכנה לזה היא ע"י העבודה בזמן הזה שצריכה להיות מעין השכר דלעתיד לבוא:

איתא בכתבי האריז"ל²⁶⁸ שדרא דעקבתא דמישיחא הוא גלגול דור המדבר, שבו היתה מודגשת מעלת הנשים — כמ"ש גבי נדבת המשכן "ויבואו האנשים על הנשים" (שהן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן)²⁶⁹, וכן בקו השלילה, שהנשים לא השתתפו בחטא העגל²⁷⁰, ועד"ז בנוגע להכניסה לארץ, כפי שמצינו גבי בנות צלפחד שהנשים היו מחבבות את הארץ יותר מהאנשים²⁷¹.

וההוראה מזה:

כשם שהגאולה ממצרים היתה ע"י עבודתן של נשי ישראל, שהעמידו תינוקות ש"הם הכירוהו תחילה"²⁷²,

(266) נוסח ברכה ה' ד"שבע ברכות".
 (267) נוסח ברכה ו' ד"שבע ברכות".
 (268) ל"ת וסה"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים הקדמה כ'.
 (269) ויקהל לה, כב (ובפי' הרמב"ן).
 (270) ראה פרדר"א פמ"ה.
 (271) ראה פרש"י פינחס כו, סד. כז, א.
 (272) סוטה יא, ב.

(261) ראה תנחומא ס"פ תולדות (יד), ובהוצאת באָבער — כ). זח"א קפא, ריש ע"ב.
 (262) בשלח טו, כ.
 (263) שיחת יום אחש"פ תרח"ץ (לקו"ד ח"ד תרצה, א ואילך. סה"ש תרח"ץ ע' 277 ואילך).
 (264) קהלת ג, כ.
 (265) תו"א ס"פ ויגש.

כמו"כ — ועאכו"כ — גם בנוגע לגאולה העתידה לבוא בקרוב מממש,

— שתהי' גאולה שאין אחרי' גלות¹²⁵, כיון שסיימו לברר את ניצוצות הקדושה שבכל העולם כולו (כשם שסיימו לברר את כל ניצוצות הקדושה שהיו במצרים, כידוע בפירוש מארז"ל²⁷³ ש"עשאוה כמצודה שאין בה דגן .. כמצולה שאין בה דגים") —

שההכנה לזה היא ע"י עבודתן של נשי ובנות ישראל להכין את הדור החדש, ע"י חינוך על טהרת הקודש, באופן ש"נקבה תסובב גבר", שהן אלו שמעמידות את הבנים והבנות, באמרם, נלכה ונעבדה את הוי' בשמחה ובטוב לבב.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הד' — ג"פ). "ניע זשוריצי כלִאָפִּצִי". ואח"כ צוה לנגן "האָפִּ קאָזאָק", באמרו, שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' אומר²⁷⁴ שבשמח"ת ובאחש"פ מנגנים ניגון זה.

לאחרי ברכת המזון, תפלת מעריב והבדלה, נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכל אחד מ"כוס של ברכה".

טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אָ געזונטער זומער און אַ פריילעכער תמיד".]

(273) ברכות ט, ב. וש"נ. וראה תו"א (274) שיחת יום אחש"פ תש"ד סי"ז וארא נז, סע"ד. ובכ"מ. (סה"ש תש"ד ע' 116).